

**МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ ЧЕЧЕНСКОЙ
РЕСПУБЛИКИ
ОТДЕЛ ОБРАЗОВАНИЯ КУРЧАЛОЕВСКОГО РАЙОНА
ЧЕЧЕНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ
МБОУ «Ахмат-Юртовская СШ №1 им. А-Х. Кадырова»**

**Рабочая программа
учебного курса «Чеченская литература»
для обучающихся 1-4 классов**

с. Ахмат-Юрт, 2024г.

КХЕТОРАН КЕХАТ

«Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» дешаран предметехула (предметан дакъа «Ненан мотт а, ненан маттахь йешар а») йолчу программийукъадогӀу кхеторан йоза, Iаморан чулацам, дешаран предметан кхочушдан лору жамIаш, тематически планировани.

Кхеторан йозано гойту йукъара Iалашонаш а, предмет Iаморан декхарш а, ткъа иштта чулацам къасторан некъаш а, коьртачу тематически дакъойн маххадор а, «Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» дешаран предметан дешаран планехь йолу меттиг а.

Программо шерашца билгалбо дешаран предметан чулацам а, дешархой «Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» дешаран предметан гIирсашца Iаморан а, кхетош-кхиоран а, кхиоран а методически коьрта стратегиш а.

Хила леринчу жамIаша йукъалоцу дешаран берриге а муьрехь хила деза личностни и, метапредметни а жамIаш а, ткъа иштта дешаран хIора шеран предметни жамIаш а.

Тематически планированехь буьйцу программин чулацам билгалдаьхначу чулацаман дакъошца, гIуллакх кхочушдаран характеристика схьайобллу, хIара йа важа тема Iаморехь лелор пайде долу некъаш а, кепаш а йовзуйту.

Нохчийн мотт – нохчийн къоман мотт бу, оьрсийн маттаца цхьаьна Нохчийн Республикин пачхьалкхан мотт а бу, цу гIуллакхо дика хьелаш кхуллу и мотт Iалашбан а, кхион а. I-4-чу классашкахь «Ненан мотт а, ненан литература» а предметан декъехь хьобхуш йу ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар, иза гIехьажийна йу дешархойн кхетаман-довзаран, хьасене хиларан, исбаьхьаллин-эстетикин таронаш кхион а, гIиллакх-оьздангаллин мехала болу хьежамаш кхолла а, бер нохчийн къоман культурина тIеозон а.

«Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» предмет – гуманитарин дешаран коьртачех цхьа предмет йу, цо адам кхиаран кхетаман а, гIиллакх-оьздангаллин а тIегIа билгалдо. Литературни дешаро гIо до йешаран а, литература талларан а мехалла а ша кхидIа кхиарехь мел ладаме ду хууш а, шена хетачун бух балон а, барта а, йозанца а шена хетарг охьадилла хууш а волу йешархо кхион а; хIара дуьне а, кху дуьненахь ша а вовзаран гIирс санна, йешар оьшуш хила а, стеган а, йукъараллин а йукъаметтигаш шера хилийта а.

Программо йукъалоцу кхеторан йоза а, предмет дIалацаран хила лерина жамIаш а, предметан чулацам а, программин хIора дакъа Iамон лерина долу сахьташ билгал а

дохуш, тематикин планировани а, дарсел арахарчу гуллакхийн план а.

Хара программа лерина йу ненан (нохчийн) меттан а, литературин а хьехархошна «Ненан (нохчийн) литература» предметана дешаран а, белхан а программаш хиттон бухе йилла. Авторийн а, белхан а программаш йазйечеран йиш йу дешаран материал дIакхачорехь, хIотторехь а, сахьташ теманашка а, дакъошка а декъарехь шайна зеделлачух пайдаэца.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МАТТАХЬ ЛИТЕРАТУРНИ ЙЕШАР» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ЙУКЪАРА ХАРАКТЕРИСТИКА

«Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» дешаран предметан герггара белхан программа кечийна йу йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран программа кхочушйечу хьукматашна. Программа тIехъажийна йу дешаран хьукматашна а, хьехархошна а методически гIо дарна, цо таро лур йу:

«Ненан (нохчийн) маттахь литературин йешар» дешаран предмет хьехаран процесехь Федеральни пачхьалкхан йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран стандарташкахь билгалдина долу адаман кхиаран, метапредметни, предметни дешаран жамIаш кхузаманан лехамашца догIуш кхочушдан;

«Ненан (нохчийн) маттахь литературин йешар» дешаран предметан Iаморан хила лерина жамIаш а, чулацам а ФГОС НОО а; йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран герггарчу хьесапан коьртачу программца (йукъарчу дешарехула федеральни дешаран-методически цхьаьнакхетараллин 2015-чу шеран 8-чу апрелехь № I/I5 протоколаца йинчу редакцехь) а; кхетош-кхиоран герггарчу хьесапан программца (магийна йукъарчу дешарехула федеральни дешаран-методически цхьаьнакхетараллин 2020-чу шеран 2-чу июнехь № 2/20 протоколаца бинчу сацамца) а догIуш, дешаран шерашца билгалдан а, структура хIоттон а;

Билгалчу классан башхаллаш тидаме а оьцуш, билггала долу дакъа-тема Iамон лерина дешаран хан а нисйеш, ткъа иштта дешаран материалан дакъош/теманаш дIалацарна тIехъажийна долу дешаран гуллакхийн коьртачу кепех а пайда а оьцуш, календаран-тематически план хIоттон.

Программин чулацам тIехъажийна бу «Ненан мотт а, ненан маттахь литературин йешар а» предметан декъана йолчу йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран коьрта программа дIалацарна Федеральни пачхьалкхан йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран стандарташкахь билгалдинчу тIедахкарийн (тIедожор) жамIашка кхача.

«Ненан мотт а, ненан маттахь литературин йешар а» предметан декъана

йолчу йуъхьанцарчу йукъарчу дешаран коьрта программа дIалацарна ФГОС НОО тIедахкаршца догIуш, курс тIехъажийна йу Россин Федерацин культурин экъанехь ненан меттан литературин меттиг а, роль а муьлха йу а, историко-культурин, оздангаллин, эстетическин мехаллаш Iалашйарехь а, цхьана тIаьхьенера вукху тIаьхьене дIакхачорехь а лоцучу декъах а кхеторна; Россин Федерацин субъектан культурин а, гIиллакх-оздангаллин а, эстетикин а йуъхь кхолларехь къоман фольклоро а, исбаьхьаллин литературо а лоцучу декъах йуъхьанцара хьежам (хаарш) кхолларна а; ненан меттан литература къоман культурин дахаран довзаран цхьа коьрта дакъа а, къоман а, Россин а культурин хилам а, оздангаллин мехаллаш а, ламасташ а лардаран гIирс а, дуьнене а, къоман историга а, культурига а хьежам а хиларх кхетам кхолларна а, ненан маттахь йешаран лехамаш хиларна а.

«Ненан (нохчийн) маттахь литературин йешар» курсан бухе йиллина нохчийн литературо чулоцург къоман культурин ламастийн мехаллийн кодийн система йу боху ойла йу. Нохчийн къоман культурин ламасташ Iалашдаран гIирс хилла ца Iаш, нохчийн литература зIе йу къоман дIадаьлларг, карарниг, хиндерг вовшашца дузуш а, кегийчу дешархойн кхетаме и дуьллуш а.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МАТТАХЬ ЛИТЕРАТУРНИ ЙЕШАР» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТ IАМОРАН IАЛАШОНАШ

«Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» предмет Iаморан
Iалашонаш йу:

Нохчийн литературе а, нохчийн матте а къоман культурин мехалчу декъе санна ойла кхолла;

Дешархой шайн къоман культурин-меттан экъанна йукъабалор а, уьш къоман ламасташна а, культурин тIаьхьалонна а, кхузаманан хьелашна а йукъаозор;

Чкъурашна йукъарчу зIенах кхетар, нохчийн культура Iалашйарна шаьш жобпалле хиларх ойла кхиор;

Йешаран говзалла кхиор.

Цу Iалашонашка кхачаро хIара **декхарш** цхьалхадоху:

Россин гражданадлин идентичностан баххаш кхоллар, шайн Даймахках а, Россин халкъах а, Россин халкъийн цхьаалехь мехкан исторех а дозалла дан Iамор, шаьш муьлхачу къомах ду кхетор; Россин дукхакъаьмнийн йукъараллин мехаллаш кхоллар;

Нохчийн къоман историко-культурин зеделлачун тIалам бан Iамор,
дешархочунна шен къоман культурин-меттан хьал довзийтар; йуьхьанцарчу
классийн дешархочунна нохчийн литература историко-культурин,
оьздангаллин, эстетикин мехаллийн хьоста санна йезайалийтар;

Нохчийн литературехь гайтина йолчу нохчийн синкхетамна ладаме йолчу
гIиллакз-оьздагнгаллийн мехаллех хьежам кхоллар;

Нохчийн литературин говзарш Iаморан буха тIехь нохчийн меттан исбаьхьаллин-
эстетикин таронех хаарш совдахар;

Адаман амал кхиарехь а, къамел шардарехь а даима йеша хьагам кхоллар;

Тайп-тайпанчу текстийн чулацаман а, башхаллин а мах хадоран
йешаран хаарш шардар, уьш иййцаре йарехь дакъалацар;

Къамел даран йерриге а кепаш кхиар, йешначух лаьцна барта а, йозанца а дийца
хаарш карадерзар.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МАТТАХЬ ЛИТЕРАТУРНИ ЙЕШАР»

ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ДЕШАРАН ПЛАНЕХЬ МЕТТИГ

«Ненан (нохчийн) маттахь литературин йешар» предметана программа
йуьхьанцарчу йукьарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан дешаран
стандартехь гайтинчу дешаран программа дIалацаран жамIийн предметни
лехамийн буха тIехь хIоттийна а, 270 сахьтан (66 сахьт I-чу классехь а, 68
сахьташ 2—4-чу классашкахь) бараман дешаран йукьарчу тIедилларна
лерина а йу. Программин инвариантни дакъа Iаморна луш дешаран 233 сахьт
ду. 37 дешаран сахьтах лаьтташ йолу дешаран тIаьхьалонан хан программин
вариативни декъана дIало, цо йукьалоцу авторийн Iаматийн линейкина оьшу
белхан программа хIоттийнчу авторша къастийна говзарш.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МАТТАХЬ ЛИТЕРАТУРНИ ЙЕШАР» ДЕШАРАН

ПРЕДМЕТАН ГЕРГГАРА БЕЛХАН ПРОГРАММИН ЧУЛАЦАМАН КОБРТА ЛИНИШ

«Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» дешаран предметан
программехь белла чулацам бу, и теллича нохчийн литературин къоман-
культурин башхалла а; нохчийн меттан а, нохчийн литературин а Нохчийн
Республикин а, Россин а историца, нохчийн къоман материале а, синбахаман
а культурица а йолу зIе а йаста некъ лур бу. Курс лерина йу йуьхьанцарчу
классийн дешархойн литературин а, культурин а хьежам шорбан;
йуьхьанцарчу классийн дешархойн йешаран жигарчу гонна йукьайогIучу
фольклоран а, нохчийн классикийн а, нохчийн кхузаманан литературин а

говзарша таро ло дешархошна адамаллин мехаллашкахь нохчийн культурина, къоман синкхетаман а коьртачу баххех кхетам бала. Йуьхьанцарчу классийн дешархошна йеша а, талла а схьакховдийначу нохчийн литературин говзарша схьагойту нохчийн къоман культурина тайп-тайпана агӀонаш, жигарайоху даимлера мехаллаш (дикалла, доглазар, синшорто, кьинхетам, эхь-бехк, бакьдерг, доьзалан мехаллаш, патриотизм, баккхийчаьрга ларам, адамалла, и. кх.дӀ.).

Кху программехь «Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» курсан башхалла кхочушйна кху бахьанашца:

а) нохчийн къоман амал, Iадаташ, ламасташ, нохчийн культурина синбахаман мехаллаш, адамаллин мехаллаш а, эхь-бехк а гойтуш долу говзарш схьахаржарна;

б) нохчийн йаздархойн нохчийн бераллин дуьне гойтучу говзарш тӀе тидам бахийтарна: доьзалехь бер кхетош-кхиоран башхаллаш, баккхийчаьрца а, нийсархошца а цуьнан йолу йукьаметтигаш, бери шена гонахара дуьне тӀелацаран башхаллаш.

«Ненан (нохчийн) маттахь литературин йешар» Iаморо гӀо дийр ду дешархойн мотт хьал долуш барна а, церан къамелан культура а, хьасене бовларан хаарш шардарна а. Шена тӀехь программин проблемно-тематически блокаш хIитгочу дидактически материалана культурно-исторически тӀедалорах а пайдаоьцу. ХIора проблемно-тематически блока йукьайогӀу нохчийн къоман синбахаман а, материале а культура гойтуш болу кхетамаш. Программехь йеллачу говзарийн чулацам йуьхьанцарчу классийн дешархочун лехамашна гонаха хIоттийна бу, хаьржинчу говзарийн башхаллашкахь гуш а бу.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МАТТАХЬ ЛИТАРЕТУРНИ ЙЕШАР» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ЧУЛАЦАМ

«Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» курсан чулацам билгалбечу хенахь коьртачу тидамехь ду:

Къоман кхетамна мехала долу, йеххачу хенан йохалла — кхузамане кхаччалц – культурехь коьрта меттиг дIалоцу хIуманаш (масала, баккхийчаьрга, нене ларам, Даймахке безам, догдикалла, доглазар, нийсо йезар, эхь-бехк, сий, и.кх.дӀ.) Цу коьртачу кхетамашца болх дIахьо йуьхьанцарчу классийн дешархоша дIалоцур долчу кепара хаьржинчу нохчийн йаздархойн уггаре а кьегинчу, нохчийн литературин а, культурина а

башхаллаш кхочушйинчу говзарш тIехь. И говзарш йовзаро гIо до йуьхьанцарчу классийн дешархошна къоман культурин ламастех а, нохчийн культурах а кхета.

Йуьхьанцарчу классийн дешархойн лехамаш: говзарийн доккхачу декъан турпалхой йуьхьанцарчу классийн дешархойн нийсархой бу, церан дуьне довзарца босту программехь билгалбина культурно-историн кхетамаш. Программи йукъайахийтина тайп-тайпанчу заманашкахь берийн дуьне гойту а, церан кхиаран некъаш а, амал йахчайалар а, оздангаллин къилбанаш кхолладалар а гойту говзарш; говзарш харжаро дешархочунна таро ло историн тайп-тайпанчу муьрашкахь нохчийн культура шен нийсархочун бIаьргашца ган. Программехь ладамечу барамехь йелла кхузаманан авторийн говзарш а йу, цара шайн кхоллараллехь кхидIа хьо нохчийн литературин къоман ламасташ, и говзарш кхузаманан дешархочунна гергара йу.

3. Къоман башхаллин хиламаш искусствон кхечу гIирсащца гайтина говзарш а хаьржина, цо таро ло дешархошна нохчийн культурахь искусствийн диалог гайта.

Цъхьадолу декхарш кхочушдан лерина дешаран материал хаьржина гуманизмам, исбаьхьаллин а, довзаран а мехаллийн, кхеташ хиларан, жигараллин, поликультурин, ламасталлин классикин а, кхузаманан бараман цъхьаьнадаран, тематикин, кепийн-жанран тайп-тайпаналлин критеришца йогIуш.

Программо билгалбечу йешаран гуоно таро ло тайп-тайпанчу хенийн а, къаьмнийн а говзарийн куьзганахула беран дуьненехьежаман гураш жим-жимма шордан.

Программехь и масех бухедилларца билгалбо. Хьалхара шиь доьзна ду йешаре ойла а, йешаран техникин хаарш кхиоран хьелаш а кхолларца. Иштта, и хаарш кхиоран йуьхьанцарчу муьрехь уггаре а хьалхарчу роIехь йу байтийн а, прозин а йух-йуха олуш дешнаш, дешнийн цъхьаьнакхетарш предлоджениш, абзацаш йолу тексташ (йешаран техникин говзалла кхиочу хенахь мехала долчу йешаран кхиаме хилар тардалиьтаран Iалашонца); ткъа иштта кхиаме ду забаре чулацам болу сихха хазахетар йа велар кхолладолуьйту тексташ лелор а, (хIунда аьлча, цу хенахь забар йевзаш хиларо эстетикин синхаамаш гучубахар кхиадо) йешаран мукъам кхиоран Iалашонца. Дешаран хIора шеран тексташ сьхахаьржина йу цу хенан берашна тIелаца ата хилар тидаме а оьцуш. Текст сьхахаржаран кхидолу бухедахкарш доьзна ду исбаьхьаллин дешан фольклорна кепашкара авторийн литературе кхаччалц кхиаран логика ларйаран цаторийла хиларца; билггала долу оздангаллин а, эстетикин а декхарш кхочушдан цаторийла хиларца, царах коьртаниш билггал йолчу оздангаллин-эстетикин концепцига доьрзу, и концепци дешара деа а шарахь кхиош сьхайалайо; жанрийн а, тематикин тайп-

тайпаналла хилийтараң кхачойараң а, фольклораң а, авторийн говзарийн а, вайн мехкан а, дозанаң арахьарчу йаздархойн говзарийн а, берийн литературин классикийн а, XX-чу бешераң чаккхенаң – XXI-чу бешераң йуьхьаң кхузаманаң берийн йаздархойн говзаршна йукьахь а барам ларбараң а цаторийла хиларца.

Йешараң г'уллакх кхиораң процессаң чохьарчу логикица доьзна, «Литературни йешар» курс шинаңг'анехь х'оттийна йу.

Хьалхарчу тег'анехь хьалхадаккха дезарг йешараң корматалла шарйар ду, шолг'ачу тег'анехь – дешархошна литературин говзалла карайерзор. I-2-чу классашкахь йеша Јамадо; кхетар тег'ехь, нийса йешарна, сиха а, кьаьсташ а йешарна тег'ехь болх; йешначун кхоллараллин маьІна дан тайп-тайпана некьаш кхиор (графикин, дешан а, музыкин а иллюстрировани, драматизаци, ма-йарра а, йукь-йукьара а, кхоллараллин йухасхьайийцар). Цуьнца цхьаьна йуьхьаңцарчу классашкахь даболабо йуьхьаңцарчу классийн дешархойн литературин дешара тег'ехь болх.

«Литературни йешар» предмет Јаморан шолг'а тег'а 3-4 классашна кхочу, цигахь йеша хааро задаккху, эстетикин йешаре а, талламан йешаре а декьа а луш.

«Литературин йешар» программа х'отточу хенахь тидаме эцна школал хьалхьалхарчу педогогикин а, йукьарчу йукьардешараң школашна леринчу «Нохчийн литературеула герггарчу белхан программин» зейалорах а.

Программо таро ло йалийнчу спискера говзарш дешархойн кечаман тег'анца дог'уш харжа, ткьа иштта курсан чулацаман вариативни компонент харжа а, белхан программашкахь и кечйаро могуьйту тематикица а, проблематикича а герга йолчу говзаршкахь кьоман башхаллаш а, йукьара дерг а кьастораң Јалашонца Россин халкьийн литературе кховдар. Ткьа иштта программо таро ло Јаматийн авторшна йа дешараң цхьаьнакхетараллашна вариативни декьехь Јамон говзарш харжа.

1 класс (66 с)

Вайна гонахара дуьне – 15 с.

Пачхьалкахан а, кьоман а билгалонаш (шатлакхан илли, х'ост).

Беснаш. Светофор.

Ишколехь.

Јаламан дуьне (ц'ера дийнаташ а, акхарой а, олхазарш, сагалматаш, олхазарш, дитташ, хасстоьмаш, стоьмаш).

К'иранаң денош.

Байташ, дагардарш, нохчийн абатан элпех х'етал-металш.

Вайн Даймохк

Вайн Даймохк

Соблжа-Гала

Вайн турпалхой

Халкъан хазна

Махмаев Ж. «Бераш – вайн хиндерг» йа

Арсалиева Люба «Соблжа-Гала» (вариативни дакъа).

Турпалхойх лаьцна тексташ: Кадыров Ахьмад-Хьаьжа; Нурадилов Ханпаша;

Шерипов Асланбек; Висаитов Мовлид.

Вайн йаздархой – 6 с.

Айдамиров Абузар – байт «Нана-мохк»

Сулейманов Ахьмад – «Дахаран генаш» поэми йукъара кийсак.

Муса Ахмадов – туйра «Писулиг»

Гацаев Саид – байт «Борз»

Халикова Асет – байт «Зингат»

Хатуев I-Хь.

Халкъан барта кхолларалла – 10 с.

Аганан иллеш

Чехкааларш

Дагардарш

Кицанаш

Хетал-металш

Нохчийн халкъан туйранаш. «Гамашийна йоI». «Жоьра-Баба». «Хьекъале Iу» йа «Борзий, цхьогаллий, ломмий», «Цхьогаллий, пхьагаллий» (вариативни дакъа)

Пиллакх-оьздангаллин дакъа (вариативни дакъа) – 10 с.

ДоттагIалла

Де, буйса

Дайна де

Беркат

Махмаев Ж. Делалой вай

Хатуев I. Зингат

Демеев I. Малонче

Эдилов С. Пан

Деза дешнаш

КХЕЧУ КЪАЪМНИЙН ЛИТЕРАТУРА – 3 с.

Осеева В. – дийцарш «Цхьаьна», «Иштта да»; Сутеев В. – туйра «Iаж».

Резерв – 7 с.

2 класс

3 класс

4 класс

Классашка бекъначу Iаморан чулацамна улле тоьхна Iаморан процессан гIуллакхаллийн хIара тIедузарш ду.

ЛадогIар

Нохчийн меттан хьоле хилар а, къоман культурин мехаллаш а гойтуш йолу исбаьхьаллин говзарш лерсица схъалацар а, царах кхетар а; лерсино схъалаьцначу текстах лаьцна деллачу хаттаршна жобпаш дала хаар а, лерсино схъалаьцначу текстан чулацамца хаттарш дан хаар а.

Йешар

Хезаш йешар. Дешдакъошца йешарна тIера жим-жимма довлуш дийнна дешнаш шера а, кхеташ а деша хаарна тIедовлар (текстах кхета таро лучу йешаран индивидуальни боларца догIуш йешаран чехкалла (масалла). Йешаран орфоэпически барамаш ларбар. Кепана а, тайпанна а цхьатера йоцучу текстийн маьIнийн башхаллаш аз айдеш хийцарца схьагайттар.

Дагахь йешар. Барамца а, жанраца а тIелаца аттачу говзарийн маьIнех дагахь йобшучу хенахь кхетар. Йешаран тайп-тайпанчу кепийн башхаллах кхетар.

Халкъан барта кхоллараллин говзарш йешар: нохчийн фольклоран текст къоман ламастийн а, мехаллийн а хьоста санна.

Исбаьхьаллин говзарийн тексташ йешар, шайна чохь бIеннаш шерашкахь схьайеана йолу къоман синкхетамна ладаме йолу гIиллакх-обздангаллин мехаллаш а гойтуш йолу: Даймахке безам, тешам, нийсо, сий, къинхетам, догдикалла, догцIеналла, къинхегамна тIера хилар, бакьо, майралла, и. кх.дI. Нохчийн къоман ламасташ: цхьаалла, вовшийн гIо дар, хьаша-да тIелацар, и. кх.дI. Добзалан мехаллаш: баккхийнаш ларар, «нана», «да», «дада», «баба», «йиша», «ваша» бохучу дешнийн мехалла, вовшийн ларар, безам, вовших кхетар, терго, собар, да-нана ларар. Нохчийн литературехь халкъан ламасташ а, Iадаташ а гайтар.

Нохчийн бераллин дуьне: кхиар, гонахарчу дуьненаца, баккхийчаьрца, нийсархошца йолчу йукъаметтигийн башхалла; ша нохчийн Iадаташ дIакхобьбург а, орамашца зIе а хиларх кхетар.

Турпалхойн леларийн синхаамийн-обздангалилн мах хадор.

Нохчин литературын башхаллех кхетар: турпалхочун чобхъара дуьне деллар, цуьнан лазамаш бовзар; обздангаллин проблемашка кховдар. Иаламан дуьненах болу нохчийн къоман поэтически хъежам (малхе, арене, хьуьне, хига, ломе, дитте, дийнатийн дуьнене, и.кх.дI.) нохчийн поэзехь а, прозехь а. Гонахарчу дуьненан хьал адаман синхаамашца дустар.

Хаамийн тексташ йешар: говзаршна историко-культурин комментарий, Иамочу говзариин авторийн биографех къаьстина хаамаш.

Къамел дар (къамел даран культура)

Диалоган а, монологан а къамел. Йешна тексташ коллективехь йийцаре йарехь дакъалацар, текстана тIе а тийжаш, шен хъежам тIечIагIбар; нохчийн исбаьхьаллин литературин специфика гойтуш долу аларш. Дешнийн тIаьхьало йузар (дешнаш хаар тIедузар). Хезна йа йешна йолу текст коьртачу дешнашна а, текстана йолчу иллюстрацишна а тIе а тийжаш, схьайийца (текст ма-йарра, йоцца, харжамца схьайийцар).

Дешаран хьелашкахь къоман къамелан культурин бухехь йолу гIиллакхан кепаш а, чIагIйелла формулаш а, хьасене хиларан принципаш а ларйар.

Дешархойн харжамца байташ дагахь йийцар.

Йоза (йозанан къамелан культура)

Иамочу говзаршкахь хIиттийнчу проблемашкахула доцца йозанан аларш кхоллар (кечдар).

Библиографин культура

Йийцаре йечу проблематикица йогIу киншкаш харжар, цу йукъайогIу Иаматехь йалийна йолу шаьш йеша билгалйина говзарш. Нохчийн культурех хаамаш болу дешархойн хенаца йогIучу дошамех а, энциклопедих а пайдаэцар.

Литературоведенина йукъадалор

Текстан анализ йечу хенахь Иамийнчу литературин кхетамех пайдаэцар.

Иамочу говзариин жанрийн тайп-тайпаналла: фольклоран кегий а, йаккхий а кепаш; литературин туйра; дийцар, притча, байт. Прозин а, поэзин а къамел; исбаьхьаллин кхоллар; сюжет; тема; говзаран турпалхо; портрет; пейзаж; ритм; рифма. Дустарийн а, метафорийн а къоман шатайпаналла; исбаьхьалин къамелехь церан маьIна.

Дешархойн кхоллараллин гүллакх (Тамийнчу литературин говзарийн буха тIехь)

Дешархойн кхоллараллин гүллакхехь литературин говзаран маъІна дар: ролашца йешар, инсценировка йар; хьасене хиларан декхарш тидаме а оьцуш (тайп-тайпанчу адресаташна) исбаъхьаллин говзаран буха тIехь шен барта йа йозанан текст кхоллар; говзарна йолчу иллюстрацишна, нохчийн художникийн суьртийн репродукцишна тIе а тийжаш.

**«НЕНАН (НОХЧИЙН МАТТАХЬ) ЛИТЕРАТУРНИ ЙЕШАР» ДЕШАРАН
ПРЕДМЕТАН ПРОГРАММА КАРАЙЕРЗОРАН КХОЧУШДАН ЛОРУ ЖАМІАШ**

«Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» предмет «Ненан мотт а, ненан маттахь литературни йешар а» предметан декъехь Іаморан жамІаш цхьаьнадогІуш ду йуьхьанцарчу йукьарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан стандартехь билгалйинчу дешаран предметан программа карайерзоран кхочушдан лоручу жамІийн лехамашца.

ЛИЧНОСТНИ ЖАМІАШ

«Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» предмет Іаморан жамІаца дешархо кхочур ву кхетош-кхиоран гүллакхан кху дакъошкахь хила дезачу хІокух жамІашка:

гражданско-патриотикин кхетош-кхиорехь:

Шен Даймахке – Россига а – шен жимчу Даймахке – Нохчийн Республике (Нохчийчоьне) а безам кхоллабаларе, цу йукьадогІу и безам мехкан а, Даймехкан а культура а, истори а йовзуьйтуш йолу исбаъхьаллин говзаршкахула кхоллар;

Шен этнокультурин а, Россин гражданаллин а идентичностах кхетар а, нохчийн мотт Нохчийн Республикин пачхьалкхан мотт а, шен ненан мотт а хиларх кхетар;

Шен мехкан а, Даймехкан а ДІадаханчун а, карарчун а, хиндолчун а ша дакъа хиларх кхета, цу йукьадогІу исбаъхьаллин говзаршца болх бечу хенахь и хьелаш дийцаре дар;

Шен а, кхечу а къоме ларам хилар, цу йукьадогІу и ларам исбаъхьаллин говзарийн а, фольлоран а масалш тIехь кхоллар;

адамах йукьараллин цхьана декъашхочух санна болу а, бакьонех а, жобпаллех а, стаг ларарх а, ларамах а, гІиллакх-оьздангаллин барамех а, йукьаметтигех болу а йуьхьанцара хьежам, цуьнца цхьаьна иза фольклоран а, исбаъхьаллин а говзаршкахь гайтар а;

ийманехь кхетош-кхиоран:

хІора стеган шатайпаналла, шен дахаран а, йешаран а зеделлачунна тІе а тийжаш, тІелацар;

кѳинхетам, ларам, диканиг лаар гайтар, цуьнца цхъаьна шена хетарг а, синхаамаш а бовзийта меттан гІирсех пайдаэцар; кхечу адамийн синхаамашна сема хилар, царах кхетар, церан гІо лаца кийча хилар;

кхечу адамашна дегІана а, сина а зен дан тІехъажийна долу цхъа а хІума тІецалацар (цу йукъахь ду маттаца деш долу зен а);

нийсархошца болх бар, девне ца хила хаар а, Јоттабаккхаме меттиг нисйелча, и листа хаар а, цу йукъахь ду исбаьхьаллин говзарех масал эцар а;

эстетикин кхетош-кхиорехь:

исбаьхьаллин культурин ларам бар а, и йовза лаар а, шен кѳоман а, кхечу кѳаьмнийн а искусствон тайп-тайпана кепаш тІелацар а, цаьрга ларам хилар а;

исбаьхьаллин гІуллакхан тайп-тайпанчу кепашкахь ша гайта лаар, цу йукъахь йу дешан говзалла а;

физически кхетош-кхиорехь, могошаллин а, синкхетаман а культура кхолларехь а:

тІетоьхна хаамаш лохучу хенахь могош а, кхерамза а (шена а, кхечарна а) долчу дахаран бакъонаш (цу йукъайогІу хаамийн кхерамазалла) ларйар;

кѳамел дечу хенахь дегІан а, синкхетаман а могошаллица кхоаме хилар, кѳамелан культура а, тІекаренан бакъонаш а ларйар;

кѳинхъегаман кхетош-кхиор:

стеган а, йукъараллин а дахарехь кѳинхъегам мехала хилар кхетар (цу йукъахь ду исбаьхьаллин говзарех масал эцар а), кѳинхъегаман стоьмийн тІалам бар, болх баран тайп-тайпанчу кепашкахь дакъалацар, исбаьхьаллин говзаршкара масалш дийцаре дечу хенахь тайп-тайпана говзаллаш карайерзон лаар;

экологин декъехь кхетош-кхиор:

тексташца болх бечу хенахь кхоллалуш долу Іаламаца кхоаме хилар; цунна зен деш долу хІума тІецалацадалар;

Іилманан хаарийн мехалла:

дуьненах болу Іилманан хъежам кхоллабалар (сурт хІоттар), цуьнан цхъа дакъа ду литературоведчески кхетамаш Іаморан процессехь а;

— хІума довза лаар, жигаралла, хІума дагадар, хааршна сутара хилар, хІума довза лаарехь шен ойла хилар, цу йукъахь ду исбаьхьаллин говзарш

йеша лаар а, шен йешаран гуо хоржучохь жигара хилар а, ша и харжар а.

МЕТАПРЕДМЕТНИ ЖАМІАШ

«Ненан (нохчийн) маттахь литературин йешар» предмет Іаморан жамІаца дешархойн кхоллалур ду дешаран довзаран хІара хаарш.

Кобрта маІнийн дараи:

тайп-тайпана тексташ вовшашца йуста, тесташ йустарна бухе дажкарш билгалдан, тера йолу тексташ билгалйан;

билгалчу цхъана башхаллашца тексташ цхъаьнатоха;

кицанийн, аларийн, фразеологизмийн классификаци йархъама кхачама хир йолу билгало билгалйан;

хъехархочо шайна хъехначу тидам баран алгоритмаца тексташкахь цхъаьнадар а, цхъанацадар (бІостаналла) а карон; текстан анализ йарехь кхочушдарийн алгортиман анализ йан, текстан анализ йарехь шаьш кхочушйийр йолу дешаран операци харжа;

хъехначу алгоритман буха тІехь декхар кхочушдан оьшу хаамаш кхачо йолуш цахилар билгалдан, тІетоьхна хаамаш лахар билгалдан;

текстан анализ йечу хенахь бахъанийн-тІаьхъалонан зІенаш билгалйан, жамІаш дан.

Кобрта талламан дараи:

педогогикин белхахочун гІоьнца Іалашо билгалйан, къамелан хьоле хъаьбжжина, шен вистхилар хийцаран план хІоттон;

тІедиллар кхочушдаран масех кеп вовшашца йуста, мелла а йогІуш йерг (схъайеллачу критерийн буха тІехь) харжа;

схъайеллачу планаца чолхе боцу жима таллам дІабахъа, схъайеллачу планаца проектан тІедиллар кхочушдан;

жамІаш дан а, текстан маІнийн анализ йаран буха тІехь долчу тоьшаллашца уьш тІечІагІдан а;

схъайелла йолчу текстан материалан анализ йаран процессехь хъехархочун гІоьнца хаттарш хІиттон;

цхъатерачу йа цхъатера догІучу хъелашкахь процесс дІаьахаран а, хиламийн а, церан тІаьхъалонан а хила тарлуш долчун сурт хІоттон.

Хаамашца болх:

Хаамаш схъаэцаран хьоста харжа: оьшу дошам, лохуш болу хаам

карорхъама оьшу куьйгалла, тЕчІагІдархъама;

Схъайеллачу алгоритмаца догІуш, даррехъ схъабелла хаамаш билгалдинчу хьостанехъ карон: дошамашкахъ, куьйгаллашкахъ;

Хаамаш бакъ йа харц хилар шайна гучудала йа хьехархочо билгалдинчу хьостанан буха (дошамашкахъ, куьйгаллашкахъ, Іаматехъ) тЕхъ карон;

Баккхийчийн (педагогикин белхахойн, дай-нанойн, бакъо йолчу векалийн) гІоьнца Интернетехъ хаамаш лахаран кхерамзаллин бакъонаш ларйан;

Дешаран декхаршца догІуш, текстан, графикин, видео, озан хаамаш кечбан;

Таблицийн а, схемийн а кепехъ балийнчу хаамех кхета; тексташца бинчу белхан жамІаш гайтархъама шаьш таблицаш а, схемаш а хІиттон.

Йуьхьанцарчу школехъ дешар чекхдолучу хенахъ дешархочун кхоллало **коммуникативни** дешаран дараш.

Текаре:

Бевзачарна йукъахъ тЕкаре хиларан Іалошонашца а, билламашца а догІуш, синхаамаш бовзийта а, хетарг тЕлаца а, и цхъана кепе дерзон а;

Шеца къамел дечуьнца лараме хила а, диалог а, дийцаре дар а дІадахъаран бакъонаш ларйан;

Тайп-тайпана хьежамаш хила йиш йолуш хилар тЕлаца;

Шена хетарг нийса а, бух балош а довзийта;

ХІоттийнчу Іалашонца догІуш шен къамел дІахІоттор;

Къамелан хьолаца догІуш барта а, йозанан а тексташ кхолла (довзийтар, ойнайар, дийцар);

Шимма цхъаьна а, тобанца а бинчу белхан а, тидаман а, кхочушбинчу жимчу талламан а, проектан тЕдилларан а жамІех лаьцна доцца къамел кечдан;

вистхиларан (къамелан) текстана гайтаман материал (дехкина суьрташ, даьхна суьрташ, плакаташ) кечйан (къастон).

Цхъаьна кхочушден гІуллакхаш:

йоццачу а, йехачу а ханна лерина Іалашонаш (цхъаьна кхочушдаран декхаршкахъ дакъалацар тидаме оьцуш индивидуале) хьехархочо йалийнчу план хІотторан кепан буха тЕхъ стандартан хьолехъ, йукъара гІулчаш а, хенаш а дІасайекъар;

цхъаьна болх баран Іалашо тЕлаца, и кхочушйарехъ дан дезарг цхъаьна

вовшахта: ролаш дІасайекъа, цхъаьна беш болчу белхан процесс а, жамІ а дийцаре дан;

куьйгалла дан, тІедиллар кхочушдан, ладогІа, хІобттина хьал ша листа кийча хилар;

шен белхан дакъа жобпалле кхочушдан;

йукъарчу жамІе ша диллинчу декъан мах хадон;

схьаделлачу масалшна тІе а тийжаш, цхъаьна вовшахтоьхна проектийн тІедахкарш кхочушдан.

Йуьхьанцарчу шкоলেখь дешар чекхдолучу хенахь дешархочун кхоллало регулятивни дешаран дараш.

Шен низам хилар:

жамІ хилийтархъама дешаран декхарш кхочушдарехь шен гІуллакхийн план хІоттон;

ша билгалдинчу кхочушдарийн рогІалла хІоттон.

Шаталлар:

дешаран гІуллакхан кхиаман/эшаман бахъанаш билгалдан;
къамелан гІалаташ а, текстан анализ йарца доьзна гІалаташ а дІадахархъама шен дешаран кхочушдарш нисдан;

текстийн анализ йарехь хІоттинйчу декхарца жамІ дуста;

тексташца болх бечу хенахь далийтина гІалат карон;

шен а, шеца цхъаьна доьшучеран а кхочушдарийн жамІаш дуста, схъайеллачу критеришца церан богІу мах хадон.

ПРЕДМЕТАН ЖАМІАШ

«Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» дешаран предмет деа шарахь Іаморо кхочушдан дан деза:

Іамочу маттахь йолчу литературин Россин Федерацин цхъаьйолчу культурин шоралলেখь а, Россин Федерацин халкъийн литератураш йукъахь а, в сохранении и передаче от поколения к поколению историко-культурин, оздангаллин, эстетекин мехаллаш Іалашйарехь а, цхъана тІаьхьенера вукху тІаьхьене йаларехь а йолчу меттигах а, ролах а кхетар:

- Исбаьхьаллин литература искусствон (дешан искусствон) цхъа башха дакъа санна, тІелаца;

- Дешан кхоллараллин говзарш искусствон кхечу кепашца (суртдиллар, музыка, суртдакхар, кино) цхъаьнайуста;

• Тайп-тайпанчу къаьмнийн литератураша вовшашца цхьаьна болх барх а, вовшашна тӀелаткъам барх а, Россин Федерацин субъектан культурина, Гиллакх-обздангаллин а, эстетикин а йуьхь кхолларехь къоман фольклоро а, исбаьхьаллин литературо а лоцучу декъах йуьхьанцара хьежам (хаарш) хила;

• Россин Федарийн къаьмнийн а, дуьненан къаьмнийн а исбаьхьаллин говзарш йустучу хенахь йукъара дерг а, башха дерг а карон;

1) МаьӀна даран йешар карадерзор а, литературин теорин коьртачу элементийн маьӀнех а, ойланех а кхетар:

• МаьӀна даран хезаш йешаран техника карайерзор (дешаран тайп-тайпана декхарш а, киншкица хьан-сан хиларан хьогамах садузоран а Галашонца тайп-тайпанчу кепийн, жанрийн, тӀехьажорийн текстийн маьӀнех кхета а, тӀелаца а, маьӀна дан а тар луш долу нийса шера йешар, йешар ладогӀархоша кхеташ тӀелацар);

• МаьӀна даран дагахь йешаран техника карайерзор (йешначун маьӀнех а, чулацамах а кхетар, хаамийн мах хадор, текстан маьӀна нийсад даран а, и тӀелацаран а кхачаме хиларна тӀехь тергам латтор);

• Фольклоран говзарийн кегий жанраш вовшах къастон (фольклоран кегий жанраш, туйранаш, легендаш, мифаш);

• Шен къоман фольклоран говзарийн коьртачу маьӀнех а, тӀехьажорах а кхета (хазаетар дан, Гамон, ловзарехь пайдаэца), шен къоман (кхечу къаьмнийн) туйранийн, хӀетал-металийн, кицанийн, аганан иллийн масалш далон;

• Гергарчу меттанийн фольклоран говзарш вовшашца йуста (тема, коьрта тема, турпалхой);

• Говзаран цӀе цуьнан темица (Галамах, историх, берех, диканах, волах) цхьаьнайалон (йуста);

• Шен къоман (кхечу къаьмнийн) берийн литературин исбаьхьаллин йоца жанраш вовшех къастон – байт, дийцар, басня;

• Йешначу литературин говзаран анализ йан: тема, коьрта Галашо, хиламийн рогаӀалла, исбаьхьаллин вастийн гӀирсаш билгалбан;

• текстан чулацамехула хаттаршна жьопаш дала;

• текстехь ненан меттан суртхӀотторна а, вастийн а гӀирсаш карон (эпитеташ, дустарш, олицетворениш);

2) Тестехь беллачу хаамах кхетарна а, тӀелацарна а Гамор, дешархойн йешаран а, эстетикин а чам кхоллар:

• тайп-тайпана (исбаьхьаллин, Гилманан, куьйгаллин) тексташ йешаран

Галашо билгалыан;

- йешаран хьагам йухатоха (кхочушбан), хаамаш карон, хаарийн гуо шорбан;

- Таморан а, практикин а декхарш кхочушдархьама, йешаран тайп-тайпана кепаш (довзаран, талларан, къастийна, лахаран) карон;

- Текстана хаттарш хИтгон, и схьаййцаран а, изложени йазйаран а план хИотгон;

- Шабш йеша лаам гайтар, авторан цIарна, говзаран жанрана, киншкина йолчу иллюстрацина те а тийжаш, шайн йешаран сатийсар билгалдар;

- Фольклоран говзарш ролашца йеша, уыш драме йерзорехь дакъалаца;

- Нийсархошца долчу литературин темина дийцаре даршкахь дакъалаца, шайн хьежамийн бух балон;

- фольклоран материала те хь те хь кхоллараллин белхан кхочушбан (туьйранан чаккхе, хIетал-метал кхоллар, дакъалоцуш верг (турпалхо) хийца а хуьйцуш, схьаййцар).

ПРЕДМЕТАН ЖАМИАШ ДЕШАРАН ШЕРАШЦА

1-чу классехь дешар **чекхдолучу хенахь** дешархочунна **Темар ду:**

- ша а, дуьне а, къоман истори а, культура а йовзарехь нохчийн литературин мехаллех кхета;

- нохчийн литературин говзариин мьIна даран цхьайолу корматалла карайерза;

- нохчийн литературин говзарш йешаран зеделлачух къамел шардарехь пайдаэца: ладоьгIна/йешна текст йийцаре йарехь дакъалаца;

- дешан маьIнех совнаха хаамаш бовзархьама Таматан дошамах пайдаэца;

- шайн харжамца байтийн говзарш дагахь йийца.

«Къамелан а, йешаран а гIуллакхан кепаш» дакъа:

аудировани,

хезаш а, дагахь а йешар,

текстан тайп-гайпанчу кепашца болх,

библиографин культура,

исбаьхьаллин говзаран текстаца болх,

къамелан культура.

Дешархошна Гемар ду:

- йешаран индивидуале болар тидаме а оьцуш, дешдакьошца а, дийнна дешнаш а шера деша;

- лерсица тГеляцна йолчу йолчу, ткъа иштта классехъ йешначу а говзариин чулацамах кхета, царна тГехъ маЪнин коьрта дакьош билгалдаха;

- йешначун маЪнех а кхеташ, текстехъ билгалйна меттигаш дагахъ йеша;

- тайп-тайпанчу авторийн 3–4 байт дагахъ йийца;

Дешархойн шаш бечу, шимма цхъаьна бечу белхан процессехъ Гам таро хир йу:

- киншки тГехъ «Чулацам» йа «Корта» агЮ карон; «Чулацамна» тГе а тийжаш, киншки тГехъ оьшу говзар карон;

- говзаран текстехула хаттарш дан а, текстах пайда а оьцуш, жобпаш дала а.

«Литературоведенина йукъадалор» дакъа: байташкахъ йазийнчу говзаран башхаллаш йовзар (ритм, рифма и. кх. дГ.), говзариин башхаллаш вовшяхъ къастор (халкъан а, авторан а туьйра, и. кх.дГ.), литературин приемаш йовзар (дустар, олицетворени, контраст, и. кх. дГ.).

Дешархошна Гемар ду

- прозехъ йазийна говзар байтахъ къастон;

- фольклоран кегий жанраш къастон: хГетал-метал, дагардар, чехкаалар;

- текстехъ исбаьхьаллин сурткъагоран гГирсаш (йух-йуха алар; дешнийн хъастаран-жимдаран кеп, айдаран а, хаттаран а хъаьркаш, рифмаш) карон;

Дешархойн таро хир йу Гам:

- туьйранин сюжетан-композицин башхаллаш къастон;

- литературин а, фольклоран а жанраш йукъара дозанаш лелаш хилар карон (забара йукъа тГехтоман байташ йогЮ; аганан илии йукъа — кхайкхаргаш; дийцара йукъа — туьйра, и кх. дГ.)

«Дешархойн кхоллараллин гГуллакхан элементаш» дакъа: ролашца йешар, инсценировка, драматизаци, барта дешнашца суртдиллар, репродукцишца болх, шаш тексташ кхоллар.

Дешархошна Гемар ду:

- йешначун чулацамах кхета; текстан башхаллаца догЮш ма-хиллара оьшуш долу болар а, соцунГаш а, азайдар а кхета а кхеташ, харжа;

- исбаьхьаллин говзар (цуьнан фрагмент) ролашца а, кар-кара луш а йеша;

- иллюстрацишка хьовса а, текстан цхъаьнайогЮчу фрагментаца йа коьртачу ойланца (синхаамца, сагатдарца) уьш йуста а;

Дешархойн таро хир йу Гам:

- фольклоран кегий жанраш (хІетал-метал, дагардар, аганан илии) практикехъ карайерзон а, суртхІотторан гІирсийн (йиш-маІаш, уьшарш, интонаци) гІоьнца церан инсценировка йан а;

- билгалчу тексташна йогІу иллюстрациш карон, тексташ а, иллюстрациш а вовшашца йуста.

Йукъарчу дешаран дарийн декъехъ дешархошна Іемар ду:

- дешаран Іаматах паргІат пайдаэца, аьлча а, биллабийн билгалонийн мотт беша; агІонехъ билгалдаьхна могІанаш а, дешнаш а сихха карон; оьшу иллюстраци карон;

- хаамийн шина хьостанца (дешаран Іаматца а, ша болх бан леринчу тептарца а; дешаран Іаматца а, хрестоматица а) болх бан, аьлча а, Іаматан а, белхан тептаран а, хрестоматин а билламан билгалонаш дуьхь-дуьхьал хІиттон; ша болх бан леринчу тептаран а, хрестоматин а оьшу дакъош карон.

Коммуникативни дешаран дарашкахъ дешархошна Іемар ду:

а) цхъаьна болх бар санна, хьасене хиларан гурашкахъ:

- парти тІехъ цхъаьна волчу лулахочуьнца болх бан, вовшашна йукъахъ болх бекъа, шен болх кхочушбан а, вовшаша бина болх талла;

- кар-кара луш болх бан;

б) цхъаьна болх бар санна, хьасене хиларан гурашкахъ:

- шина хьежамна а, шина агІонна а йукъара башхаллаш ган;

Дешархойн шаьш бечу, шимма цхъаьна бечу, тобанца йа массара цхъаьна бечу белхан процесехъ Іама таро хир йу:

- хаттаршна жобпаш тайп-тайпанчу кепехъ дала мегаш хиларх кхета;

- ша тІетовш волу жоп тІечІагІдархьама текстехъ кховда.

2-чу классехъ дешар чекхдолучу хенахъ дешархочунна Іемар ду:

- йешначун оздангаллин чулацамах кхета, турпалхойн леларш оздангаллин барамашца дуста;

- метофорийн, олицетворенийн, эпитетийн кьоман шатайпаналлехъ кхета а, текстехъ исбаьхьаллин сурткьагоран и гІирсаш ган а;

- нохчийн литературин говзарш йешаран процесехъ йешаран хаарш шардар: хезаш а, дагахъ а йеша, исбаьхьаллин а, дешаран а текстийн маьІна даран приемехъ кхета;

- нохчийн литературин говзарш йешаран зеделлачухъ кьамел шардарехъ пайдаэца: ладогІна/йешна текст йийцаре йарехъ дакъалаца, текстана тІе а тийжаш, шена хетарг тІечІагІдан;

- шен йешаран гуо шорбан;
- йешначу а, ладоьгІначу а говзарех хетарг искусствон кхечу кепех хиллачу синІаткъамца дуста.

«Къамелан а, йешаран а гІуллакхан кепаш» дакъа:

аудировани,
хезаш а, дагахь а йешар,
текстан тайп-тайпанчу кепашца болх,
библиографин культура,
исбаьхьаллин говзаран текстаца болх,
къамелан культура.

Дешархошна Іемар ду:

- дийнна дешнаш хезаш деша, индивидуале таронашка хьаьжжина, йешаран чехкалла жим-жимма алсам а йоккхуш;
- довзаран а, баьргтохаран а, хаьржинчу а, талламан а йешаран процессехь дагахь йеша;
- доцца монологан алар хІоттон: хьехархочун хаттарна доцца а, даьржина а жоп;
- шеца къамел дечуьнга ладогІа (хьехархочуьнга а, классехь цхьаьна добычуаьрга а) цхьамма делла жоп тІаьххье ца дала, кхечо делла жоп керлачу чулацамца тІедуза;
- нохчийн литературин 2–3 классикан цІе йаккха,
- кхузаманан 2–3 йаздархочун (поэтан) цІе йаккха;
- говзарийн цІерш йаха а, церан чулацам боцца схьабийца а;
- дукхавезачу авторнан говзарийн цІерш йаха а, церан чулацам боцца схьабийца а;
- говзаран тема а, коьрта маьІна а билгалдан (хьехархочун гІоьнца);
- говзарийн турпалхойн амалийн (церан цІерш, портреташ, къамел) а, церан леларийн а мах хадон а, характеристика йала а;
- Дешнийн маьІнех кхетархьама МаьІнийн дошамах пайдаэца.

Дешархойн шашь бечу, шимма цхьаьна бечу, тобанца йа массара цхьаьна бечу белхан процессехь Іама таро хир йу:

- хьехархочо йоьшуш йолу текст Іалашонна тІехьажийна тІелацаран буха тІехь аудированин корматалла кхиор;
- йешначун чулацамах болу шен хьежам барта бовзийта;
- тайп-тайпанчу авторийн 6–8 байт дагахь схьайийца (харжамца);
- жимачу бараман текст йуха схьайийца;
- ишколин билблиотекехь киншкаш а, берийн муьран журналаш а хоржучу хенахь мужалтан чулацамах а, ткъа иштга «Чулацам» йа «Корта» агІонах а пайдаэца;

- дарсашкахъ бечу балха йукъа хрестоматин а, ткъа иштта цѣрчу а, школин а библиотекийн киншкара тексташ йалон;

- говзаран текстана хаттарш дан а, хаттаршна жобпаш дала а.

«Литературоведенина йукъадалор» дакъа: байташкахъ йазийнчу говзаран башхаллаш йовзар (ритм, рифма и. кх. дІ.), говзарийн башхаллаш вовпах къастор (халкъан а, авторан а туьйра, и. кх.дІ.), литературин приемаш йовзар (дустар, олицетворени, контраст, и. кх. дІ.).

Дешархошна Іемар ду:

- дийнатех лаьцна а, инзаре-тамашийна а туьйранаш вовшех къастон;
- инзаре-тамашийначу туьйранан башхаллаш къастон;
- дийцар а, туьйра а вовшех къастон;
- говзарехъ литературин меттан суртхІотторан вастийн гІирсаш карон (дустар, олицетворени, гипербола (хІума дестор олу вай), контраст; фигураш: йух-йуха алар).

Дешархойн Іама таро хир йу:

- авторийн берийн поэзехъ фольклоран жанрийн башхаллаш карон: туьйранан, дагардаран, чехкааларан, аганан иллин сюжетни-композицин башхаллаш;
- литературин а, фольклоран а жанраш йукъара дозанах лелаш хилар карон (дийцара йукъахъ туьйранан элементаш хила йиш йу, инзаре-тамашийначу туьйранехъ – дийнатех лаьцначу туьйранан башхаллаш, и. кх. дІ.);
- дуьнене поэтически хъежам хиларан башхалла стенца йу кхета;
- дуьнене поэтически хъежам байташкахъ гайтина ца Іаш, прозехъ а гойтуш хилар гучудала.

«Дешархойн кхоллараллин гІуллакхан элементаш» дакъа: ролашца йешар, инсценировка, драматизаци, барта дешнашца суртдиллар, репродукцишца болх, шашш тексташ кхоллар.

Дешархошна Іемар ду:

- йешначун чулацамах кхета;
- текстан башхаллаца догІуш ма-хиллара оьшуш долу болар а, соцунгІаш а, азъайдар а кхета а кхета, харжа;
- исбаьхьаллин говзарш ролашца а, кар-кара луш а йеша;
- программехъ билгалйина исбаьхьаллин говзарш лерсица синхааме тІеэца.

Дешархойн шашш бечу, шимма цхъаьна бечу, тобанца йа массара цхъаьна бечу белхан процессехъ Іама таро хир йу:

- поэзин а, прозин говзарш къегина (къаьсташ) йеша;
- Іамат тІерачу иллюстрацишка хьовса а, исбаьхьаллин тексташца уьш йуста а;

- шайна хетарг а, тидам бинарг а барта довзийта.

Довзаран йукъарчу дешаран дарашкахъ дешархошна Iемар ду:

- дешаран Iаматах паргIат пайдаэца: биллабийн билгалонийн мотт бешалур бу (маттах кхетар бу); «Чулацам» а, «Корта» а агIонашца оьшу текст карон а;
- текстан билгалйаьккхина фрагмент, агIонехъ билгалдаьхна могIанаш а, дешнаш а сихха карон;
- хаамийн масех хьостанца (дешаран Iаматца, ша бечу белхан тептарца, хрестоматица; дешаран Iаматца а, дешаран дошамашца а; тексташца а, тексташна иллюстрацишца а) болх бан.

Коммуникативни дешаран дарашкахъ дешархошна Iемар ду:

- а) цхьаьна болх бар санна, хьасене хиларан гурашкахъ:
- парти тIехъ цхьаьна волчу лулахочуьнца болх бан, вовшашна йукъахъ болх бекъа, шен болх кхочушбан а, вовшаша бина болх талла;
  - кар-кара луш болх бан;
- б) цхьаьна болх бар санна, хьасене хиларан гурашкахъ:
- шина хьежамна а, шина агIонна а йукъара башхаллаш ган, ша тIетовжаран бух а балош, цхьахйолу агIо йалон а;
  - текстехъ турпалхоша бовзийтина хьежамаш карон (лаха).

Талларан а, шаталларан а дешаран дарашкахъ дешархочун Iама таро хир йу:

- схьабовзийтина хьежам тесктерчу могIанашца тIечIагIбан;
- тайп-тайпанчу хьежамийн тайп-тайпана баххаш хилар кхета.

3-чу классехъ дешар чекхдолучу хенахъ дешархочунна Iемар ду:

- нохчийн литературин говзарш Iаморан буха тIехъ нохчийн меттан хьасене-эстетикин таронех кхета;
- ненан меттан литературех къоман эхъ-бежк а, ламасташ лардаран а, схьакховдоран а къоман-культурин гIирс санна мехаллех кхетар;
- турпалхойн леларийн оздангаллин мах хадон а, цуьнан бух балон а;
- нохчийн литературин говзарш йешаран процесехъ йешаран корматталла шарйан: хезаш а, дагахъ а йеша, исбаьхьаллин а, Iилманан а, дешаран а текстийн анализ йаран а, маьIна даран а зеделларг хила;
- нохчийн литературин говзарш йешаран зеделлачух къамел шардарехъ пайдаэца: ладоьгIна/йешна текст йийцаре йарехъ дакъалаца, текстана тIе а тийжаш, шена хетарг тIечIагIдан; йешначу йа ладоьгIначу текстан кепе хьаьбжжина, и схьайийца (йерриге йа йоцца), дакъалоцучу турпалхойн цIарах литаретурин говзар схьайийца;

• текстах кхетархъама а, кхин совнаха хаамаш бовзархъама а куьйгаллин хьостанех пайдаэца.

«Къамелан а, йешаран а гӀуллакхан кепаш» дакъа:

аудировани,

хезаш а, дагахь а йешар,

текстан тайп-тайпанчу кепашца болх,

библиографин культура,

исбаьхьаллин говзаран текстаца болх,

къамелан культура.

Дешархошна Iемар ду:

• йешаран индивидуале болар тидаме а оьцуш, нийса а, къаьсташ а дийнна дешнаш хезаш деша;

• хьалха довзаран йешарехь а, йуха бIаьртохаран йешарехь а, харжаман а, йуха талларан йешарехь а дагахь йешар;

• Iамочу говзарийн авторийн – йаздархойн а, поэтийн а цIерш йаха, церан говзарийн цIерш йаха а, классехь йешначу текстийн чулацам боцца схьабийца а;

• дукха везачу литературин турпалхочух дийца;

• турпалхочуьнга йолу авторна ойла билгаллан;

• говзарийн турпалхойн мах хадон; тайп-тайпанчу говзарийн турпалхойн амалш вовшашца йуста;

• тайп-тайпанчу авторийн 6–8 байт дагахь йеша (харжамца);

• элементашца киншка йовза (автор, цIе, «Чулацам» агIо, иллюстрациш).

Дешархойн шаьш бечу, шимма цхьаьна бечу, тобанца йа массара цхьаьна бечу

белхан процесехь Iама таро хир йу:

• шаьш киншка харжа а, цуьнан элементашца киншкин чулацам бовза а;

• билгалIийна киншкеш шаьш йеша;

• йешначу говзарийн турпалхойн мах хадоран ойла йовзийта;

• дошамашца шаьш болх бан.

«Литературоведенина йукьадалор» дакъа: байташкахь йазийнчу говзаран башхаллаш йовзар (ритм, рифма и. кх. дI.), говзарийн башхаллаш вовшаш къастор (туьйра а, дийцар а; дийнатех туьйра а, инзаре-тамашийна туьйра а, и. кх. дI.), литературин приемаш йовзар (дустар, олицетворени, контраст, и. кх. дI.).

Дешархошна Iемар ду:

• дийнатех лаьцна, инзаре-тамашийна, Iер-дахаран хьокъехь долу туьйранаш вовшеш къастон;

• дийцар а, туьйра а вовшеш къастон;

- авторийн литературехь исбаъхьаллин вастийн гӀирсаш карон а, вовшех къастон а (приемаш: дустар, олицетворени, гипербола (хӀума дестор олу вай), контраст; фигураш: йух-йуха алар).

Дешархойн таро хир йу Iама:

- дийнатех лаьцначу туьйранан кхиарх кхета;
- дуьненан тайп-тайпанчу халкъийн туьйранашкахь «лелаш йолу» сюжеташ («лелаш долу туьйранин дийцарш») карон.

«Дешархойн кхоллараллин гӀуллакхан элементаш» дакъа: ролашца йешар, инсценировка, драматизаци, барта дешнашца суртдиллар, репродукцишца болх, шаьш тексташ кхоллар.

Дешархошна Iемар ду:

- йешначун чулацамах кхета; йешаран башхаллашца йогӀуш йолу соцунгIа йан, азъайдар а, йешаран болар а харжа;
- программица билгалйина йолу исбаъхьаллин говзарш лерсица тIелаца а, шайна хетарг барта схьадийца а;
- литературин текстан а, суртдилларн а, музыкин а говзариин маъIна дан, (гиначух, йешначух, хезначух шайн ойла а, синхаамаш а бовзийта);
- литературин текстийн диалогийн йаккхийчу фрагментийн инсценировкашкахь (ролашца ловзорехь) дакъалаца.

Дешархошна шаьш бечу, шимма цхьаьна бечу, тобанца йа массара цхьаьна бечу белхан процессехь Iама таро хир йу:

- байтийн а, прозин а текст хезаш йеша:
- Iамат тIерачу иллюстрацишка хьовса, музыкин говзаршка ладогIа, исбаъхьаллин тексташца а, суртдилларан говзаршца а царна тIехь гайтинчу ойланийн, синхаамийн, сагатдарийн хьежамца уьш йуста;
- барта а, йозанца а (аларца а/йа йоцчачу сочиненица) литературин а, суртдилларан а, музыкин а говзарш йийцаре йечу хенахь шайн хилла ойланаш а, тидамаш а бовзийта.

Довзаран дешаран дарийн декъехь дешархошна Iемар ду:

- дешаран дошамийн корпусох паргIат пайдаэца, оьшу йолу дошаман статья сихха карон;
- дешаран Iаматах паргIат пайдаэца: биллабийн билгалонийн мотт бешалур бу (маттах кхетар бу); «Чулацам» а, «Корта» а агIонашца оьшу текст карон а;
- текстаца болх бан: цуьнан тема а, коьрта ойла (идея, сагатдар) а, дахаран тайп-тайпана агIонаш (хьежам, дIахIоттамаш, кхетаман латтам) а къастон;

- хаамийн масех хьостанца (дешаран Іаматца, ша бечу белхан тептарца, хрестоматица; дешаран Іаматца а, дешаран дошамашца а; дешаран Іаматца а, хаамийн тІетохначу хьостанашца а (дешаран кхечу гуларшца, библиотекин киншкашца, Интернетерчу хаамашца); тексташца а, тексташна иллюстрацишца а болх бан.

Дешархойн Іама таро хир йу:

- гуларш хІитторан алгоритм карайерзон: монографийн, жанрийн а, тематически а (шашь терминаш – гуларийн къастамаш – лелош).

Коммуникативни дешаран дарашкахь дешархошна Іемар ду:

а) цхъаьна болх бар санна, хьасене хиларан гурашкахь:

- парти тІехь цхъаьна волчу лулахочуьнца болх бан, жимачу тобанехь, йоккхачу тобанехь: вовшашна йукъахь болх а, ролаш а йекъа, шен болх кхочушбан а, йукъарчу балха йукъа и дІатарбан а;

б) зІе хиларан гурашкахь хьасене хилар санна:

- схъабовзийтинчу хьежамийн а, агІонийн башхаллийн бухе дилларх кхета а, царх цхъахдолчунна тІетан а, йа шен хьежам дІабовзийта а хаа.

Цхъана къепене дерзийнчу дешаран кхочушдарийн декъехь дешна волучунна Іемар ду:

- ша-шен тидам бан а, болх дІабахьарна а, кхочушхиллачу жамІана а тІехь тидам бан а.

4-чу классехь дешар чекхдолучу хенахь дешархочунна Іемар ду:

- амал кхиарехь а, шен культура билгалйаларехь а нохчийн литературин мехаллех кхета;

- исбаьхьаллин текстан турпалхойн позицеш билгалйан, исбаьхьаллин текстан авторан позицеш билгалйан;

- нохчийн литературин говзарш йешаран процессехь йешаран говзалла лакхайаккха: хезаш а, дагахь а йеша, исбаьхьаллин а, Іилманан а, дешаран а текстийн маьІна даран а, анализан а, хийцаран а коьрта кепаш карайерза а;

- къамел шардархьама нохчийн литературин говзарш йешаран зеделлачух пайдаэца: ладоьгІна/йешна текст йийцаре йарехь дакъа, цу текстана тІе а тийжаш, шена хетарг тІечІагдІан а, бух балон а; йешначун йа ладоьгІначун чулацам текстан кепе хьаьжжина, схъайийцаран (йерриге йа йоцца) кепехь бовзийта; йешначу говзарийн буха тІехь барта дийцар хІоттон,

хъасене хиларан декхарш тидаме а оьцуш (тайп-тайпанчу ладогIархошна);

- оьшуш йолу литература ша харжа, шен йешаран гуо кхолла а, шорбан а;

- текстах кхетархъама а, кхин сов хаамаш бовзархъама а куьйгаллин хьостанех пайдаэца.

«Къамелан а, йешаран а гIуллакхан кепаш» дакъа: аудировани, хезаш а, дагахь а йешар, текстан тайп-тайпанчу кепашца болх бар, библиографически культура, исбаьхьаллин говзаран текстаца болх бар, къамелан тIекаренан культура.

Дешна волучунна хуур ду:

- довзаран а, бIаьргтохаран а, хаьржинчу а, талламан а йешаран процесссехь дагахь йеша;

- говзаран тема а, коьрта оила а билгалйан; текст маьIнийн дакъошка йекъа, текстан план хIоттон а, йухасхъаййцарехь цунах пайдаэца а; текст йоцца а, ма-йарра а йухаййца;

- классехь Iамийнчу литературин коьртачу говзарийн чулацам бовзийта а, церан авторш а, цIерш а билгалйан а;

- «СтелаIад» цIе йолчу берийн журналан коьрта чулацам бийца (рубрикийн тIегIанехь);

- говзарийн турпалхойн амалийн мах хадон; цхъана а, тайп-тайпанчу а говзарийн турпалхойн амалш вовшашца йуста; авторна турплахочуьнга болу хъежам билгалбан;

- байтин говзарш йа цу йукъара кийсакаш (харжамца) дагахь йеша, йешаран хотIах лаьцна классерчара олург паргIат тIелаца;

- литературин говзарх йа турпалхочух ша аьллачунна бух балор, говзара йуккъерчу фрагменташца йа къаьстинчу могоIанашца и тIечIагIдан;

- элементашца киншка йовза (автор, цIе, титульни агIо, «Чулацам» агIо, аннотаци, иллюстрациш);

- къаьстинчу говзарна а, говзарийн гуларна а аннотаци хIоттон;

- тайп-тайпан декхарш кхочушдаран Iалашонца библиотекехь ша киншка харжа (магийнчу спискаца йешар; билгалчу темина барта хаам кечбар);

- йешначу говзарийн турпалхойн мах хадор довзийта, классерчарна хетарг гIиллакхехь тIелаца;

- хааман тайп-тайпанчу хьостанашца ша болх бан (дошамаш а, тайп-тайпана справочникаш а йукъалоцуш).

«Литературоведина йукъавигар» дакъа: рифмийн кепаш къастор, халкъан кхоллараллин а, авторийн литературин а говзарийн жанрийн башхаллаш къастор,

текстехь литературин приемаш (дустар, олицетворени, контраст, гипербола, и. кх. д.)
йовзар а, царах пайдаэцаран бахъанех кхетар а.

Дешна волучунна Iемар ду:

- исбаъхъаллин культурин кхиаран коьрта некъ ган: халкъан кхолларалли тIера авторийн кепашка кхаччалц;
- халкъан говзарш авторийнчарах къастон;
- авторийн литературехь исбаъхъаллин вастийн гIирсаш карон а, вовшах къастон (дустар, олицетворени, гипербола («даздар» олу), контраст, йух-йуха алар, рифмин тайп-тайпана кепаш) а.

Дешна волучун ша бечу, шимма цхъаьна бечу, тобанца йа массара цхъаьна бечу белхан процессехь Iама таро хир йу:

- дуьненан халкъийн, нохчийн а, оьрсийн а туьйранашкахь мифашкахула дуьне дуьне довзаран башхаллаш;
- байтан маъIнин а, поэта хаьржинчу байт кхолларан кепан а зIе карон (классикин а, кхузаманан а поэзин масалш тIехь);
- исбаъхъаллин говзар кхолларехь йаздархочун (поэтан, художникан) кхоллараллин биографин ролах кхета;
- исбаъхъаллин тайп-тайпанчу кепашна (литературин, музыкин, суртдилларан) йукъайогIу говзарш царан тематически цхъаьнайарца йуьстина ца Iаш, царан авторийн дуьнене хьежаман буха тIехь (говзарехь гайтина йолу ойланаш) а йуста йиш йолуш хилар.

«Дешархойн кхоллараллин гIуллакхан элементаш» дакъа: ролашца йешар, барта дешнашца суртдиллар, репродукцишца болх, шаьш тексташ кхоллар (йазйар).

Дешна волучун шаьш бечу, шимма цхъаьна бечу, тобанца йа массара цхъаьна бечу белхан процессехь Iама таро хир йу:

- байтийн а, прозин а текст хезаш йеша:
- классерчаьрца литературин а, суртдилларан а, музыкин а говзарш царна тIехь гайтинчу ойланийн, синхаамийн, сагатдарийн хьежамца йийцаре йар;
- барта а, йозанца а (аларца а/йа йоццачу сочиненица) литературин а, суртдилларан а, музыкин а говзарш йийцаре йечу хенахь шайн хилла ойланаш а, тидамаш а бовзийта.

Довзаран дешаран дарийн декъехь дешна волучунна Iемар ду:

- текстаца паргIат болх бан: талла билгалйинчу аспектах хаамаш билгалбан хаа, билгалйина аспект сацон; талламан аспект сихха хийца хаа;
- карарчу дешаран киншки тIехь а, комплектан кхечу киншкахь тIехь а паргIат хIума лаха; дешаран дошаман корпусех пайдаэца, школин библиотекин фондехь лаха; оьшу хаамаш лаха а, дешаран тайп-тайпанчу Iалашонашкахь цунах пайдаэца а;

- хаамийн тайп-тайпанчу хьостанашца паргIат болх бан (текстан кепехь, суртдилларан я музыкин говзаллехь санна схьагайтинчу).

Коммуникативни дешаран дарашкахь дешна волучунна Iемар ду:

а) цхьаьна болх бар санна, хьасене хиларан гурашкахь:

- дешаран кооперацин тайп-тайпанчу кепаш (шимма цхьаьна бен болх, жимачу тобанехь болх, йоккхачу тобанехь болх) а, социалан тайп-тайпана ролаш (дIахьошверг а, кхочушдийриг а) а;

б) зIе хиларан гурашкахь хьасене хилар санна:

- схьабовзийтинчу хьежамийн а, агIонийн башхаллийн бухе дилларх кхета а, царах цхьахдолчунна гIетан а, йа шен хьежам дIабовзийта а хаа.

Цхьана кьепене дерзийнчу дешаран кхочушдарийн декъехь дешна волучунна Iемар ду:

- ша-шен тидам бан а, болх дIабахьарна а, кхочушхиллачу жамIана а гIехь тидам бан а.

Амал кхиаран дешаран кхочушдарийн декъехь дешна ваьлчун Iама таро хир йу:

- шен леларан культура а, дуьненах кхетар а кхолладаралехь литературин йешаран мехаллах кхета;

- шен оздангаллин-этически кьилба цхьана хорша дерзон (говзариин анализ йаран новкъахь а, церан хьокъехь кьамел дечохь а эхь-бехкан мах хадон а, харжам бан а зеделарг гулдан).

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

1 КЛАСС (66 сахьт)

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цIераш	Сахьтийн барам			Электронни дешаран ресурс.
		Разделан сахьташ	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш	
1.1.	<p>Къамел кхиор Пачхьалкахан а, къоман а билгалонаш (шатлакхан илли, хЮст). Беснаш. Светофор. Ишколехь. Iаламан дуьне (цIера дийнаташ а, акхарой а, олхазарш, сагалматаш, олхазарш, дитташ, хасстоьмаш, стоьмаш). КIиранан денош. Байташ, дагардарш, нохчийн абатан элпех хIетал-металш</p>	8	0	0	https://desharkho.ru / https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		8	0	0	
2.1.	<p>Йеша Iамор Дешдакъошца йешарна тIера жим-жимма довлуш дийнна дешнаш шера а, кхеташ а деша хаарна тIедовлар (текстах кхета таро лучу йешаран индивидуальни боларца доглуш йешаран чехкалла</p>	49	0	0	https://desharkho.ru / https://ps95.ru/dikdosham/ru/

	(масалла). Йешаран орфоэпически барамаш ларбар. Кепана а, тайпанна а цхъатера йоцучу текстийн маъИнийн башхаллаш аз айдеш хийцарца схъагайтар.				
Дерриг:		49	0	0	
3.1.	<p>Дикачу адаман г1уллакхаш. Деза дешнаш. Дийца,муьлхачу басахь хуьлу х1уманаш. Вайн Даймохк. Сольжа-Г1ала Вайн турпалхой: Кадыров Ахьмад-Хьаьжа Нурадилов Ханпаша. Вайн йаздархой: Айдамиров Абузар. Гайсултанов 1умар. Махмаев Жамалди. Ж.Махмаев «Доттаг1алла»,«Кьоман хазна», «Дей,буьйсий»,«Дайна де»,«Бераш вайн хинйолу т1аьхье ю..», «Дуьло,бераш,делий вай» 1-Хь Хатуев «Зингат» 1.Демеев «Малонче» С.Эдилов «Г1ан», «Беркат»</p> <p>«Даймохк» бохучу дашах кхетам хир бу. Даймохк безар а, ларбар а, 1алашбар а х1ун ду хуур ду.</p> <p>Пачхье х1ун йу хуур ду. Нохчийн Республикин коьртачу г1алин – Сольжа-Г1алин – це йевзар йу. Сольжа-Г1алин йоцца истори йевзар йу. Д1адаханчу шерийн турпалхойх а,</p>	9	0	0	<p>https://desharkho.ru/</p> <p>https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>

	<p>кхузаманан турпалхочух шен дахарх нохчийн къоман дуьхьа дIаделлачу Кадыров Ахьмад-Хьаьжех а хаарш хир ду. Текстан хиламийн анализ йан а, адамийн Даймехкан дуьхьа леларех а, шайн дуьхьа леларх а кхета Iемар бу.</p> <p>«ДоттагIалла», «беркат», «дикалла», «къинхьегам безар», «ГIиллакх» боху кхетамаш а бевзар бу, адаман дахарехь церан мехаллех а хкетар бу.</p> <p>КхидIа хьур ду хаарш шардар: ойла а йеш, кхета а кхеташ, йешар, йешначу говзарийн турпалхойн леларийн анализ йан; къаьсташ а, кхеташ а дийнна дешнаш дешар.</p>				
Дерриг:		9	0	0	
Программица сахьтийн барам		66	0	0	

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

2 КЛАСС (68 сахьт)

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цѳераш	Сахьтийн барам			Электронни дешаран ресурс.
		Разделан сахьташ	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш	
	Дакъа 1. «Даймехкан 1алам. Аьхке. Гуьйре»				
1.1.	Аьхке дагалацар. Чѳерий дахар. Д. Кагерманов «Дог1а дар» Гуьйренан тидамаш. И. Демеев «Г1а». В. Бианки «Чан к1орнеш лийчор». Э.Мамакаев «Гуьйренан 1уьйре».	6	0	0	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	Дакъа 2. «Г1иллакх-обздангаллех лаьцна»				
2.1.	Денний, нанний дика хилар. В.Осеева «К1ентий». Э.Мамакаев «Нана». В.Осеева «Йоккха стаг»	8	1	0	https://desharkho.ru/

	<p>«Ціена хи» Ціена хила вай. Харц лийна 1у. Х1ума яар. Пайхамаро нийсонах лаьцна аьлларг. Хатуев. «Г1иллакх» Б.Дикаев «Берашка-сайн доттаг1шка». Талламан болх хьалхарчу чийрикна лерина.</p>				https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	Дакъа 3. «Берийн дахар»				
3.1	<p>Ж. Махмаев «Маликатан доттаг1ий.» Т. Ахмадова «Нура». З. Муталибов «Дешархойн кьийсадаларш». 1. Гайсултанов «Доллучун шен хан ю». П. Абубакарова «Дешнех ловза».</p>	5			https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	Дакъа 4. «Вайн доттаг1ийн дийнаташ»				
4.1	<p>«Вайн доттаг1ийн дийнаташ» Х. Берсанов «Бексолтан алаша». Ж. Махмаев «Ши к1еза». Хь. Саракаев «Борзик». Э. Мамакаев «Тхан пису». Э.Мамакаев «Акхарой долчохь» Ш. Макалов «Дехкий дийна муха дисира». А. Тапалаева «Массарна дерг-ловзар». Хь. Саракаев «Х1орш х1ун ю?».</p>	8		0	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	Дакъа 5. «Болх-доккха хазахетар»				

4.1.	<p>Талламан болх шолг1ачу чийрикна лерина</p> <p>З. Муталибов «Муълхха а болх оьшуш бу» Ж.Махмаев «Маликат». 1. Гайсултанов «Пхьола». Д. Кагерманов «Говзанчаш». Х.Ошаев «Ши накъост». Г. Балл «Цхъана меттехъ ца соцу мало».</p>	7	1	0	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	Дакъа 6. «1а»				
6.1	<p>1.Мамакаев «1а», Э. Мамакаев «Керла шо». Туйра «1аьнан оьг1азло», Ж. Махмаев «Салазаш хахкар». Хь. Саракаев «Дарц». Д. Кагерманов «Г1ура – дада». Хь. Саракаев «Х1ара маца хуьлу?».</p>	7			https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	Дакъа7. «Вайн Даймохк»				
7.1	<p>«Вайн Даймохк»</p> <p>Нефтах х1ун йоккху? 1. Кусаев «Сан Г1ала». Хиш. Вайн хиш чохъ хуьлу ч1ерий. Ж. Махмаев «Машар».</p>	4	1		https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
7.2	«Б1аьсте, б1аьсте йеьна кхечи!»	11	1		

	<p>Хь. Сатуев «Вайн бераш». Талламан болх кхоалг1ачу чийрикна лерина. Л. Н. Толстой «Б1аьсте». Хь. Саракаев «Х1ун ю иза?». 1.Гайсултанов «Б1аьста хьуьнхахь». Д. Кагерманов «Алкханчаш». В. Бианки «Пхьагал дитта т1ехь». «Муха дог1а деза синтар». Д.Кагерманов «Со а вьоду». Н.Н. Носов «Хорсамех лавцна» (2с.).</p>				
	Дакъа 8. Нохчийн халкъа барта кхолларалла»				
8.1	<p>Цицигий, дахий. Кицанаш. Х1етал-металш. Чехкааларш. Дагардарш. Туйра «Майра пхьагал». Туйра «Цаьпцалгий, зингаттий». Туйра «Газа-гуьзалгий, сира борззий», Туйра «Зуй, пхьагаллий». Талламан болх доьалг1ачу чийрикна лерина. Туйра «Борззий,цхьогаллий,ломмий»</p>	12	1		
	Дакъа 8. Жам1даран таллар				
8.1	Контролни болх /Тестиrowани/		4		
Дерриг:		68	4		
Программица сахьтийн барам		68			

Нохчийн литературин тематикин планировани

3 класс

№п/п	Программин дакъойн а, темийн а цIераш.	Сахьтийн барам			Электронни дешаран ресурс
		Декъан сахьта ш	Таллам ан белхаш	Кхолларалин белхаш	
Дакъа 1. Даймехкан косташ.					
1.	А. Сулейманов «Даймахкана, вайн халкъана», «Ирс, ахь хIун до? Стенга доьду?» Ш. Арсанукаев «БIешерийн кьийсамехь».	2			https://desharkho.ru/ www.urok95.ru https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		2			
Дакъа 2. Аьхке а, гуьйре а.					
2.	Ш. Арсанукаев «Аьхкена 1уьйре». М. Сулаев «ДогIа деанчул тIаьхьа». Д. Кагерманов «Аьхке». З. Муталибов «Оха болх а бо, деша а доьшу». Ж. Махмаев «Мангалкомарш». Хь .Хасаев «Комаьрша хьун». Хь. Осмиев «Гуьйре». Х. Эдилов «Гуьйре». Хь. Хасаев «Гуьйре тIекхочуш». Д. Кагерманов «ГIаргIлеш, «хабарш» а дуьйцуш». Э. Мамакаев «Гуьйрена суьрташ».	10	1		https://desharkho.ru/ www.urok95.ru https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		10	1		
Дакъа 3. Вайн Даймохк.					
3.	Вайн республика. Д. Кагерманов «Сан Кавказ». Ш. Рашидов «Даймахке безам».	2			https://desharkho.ru/ www.urok95.ru https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		2			

Дакъа 4. Галам лардар – иза Даймохк ларбар ду.				
4.	М. Пришвин «Сан Даймохк». Р. Ахматова «Эвлахь». Хь. Хасаев «Бен». Хь. Саракаев «Асвадан адамалла». 1. Гайсултанов «Экскурси». Хь. Хасаев «Бохам».	7		https://desharkho.ru/ www.urok95.ru https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		7		
Дакъа 5. Берийн дахар.				
5.	Хь. Саракаев «Тхойшинна эсий дажо лаба». Ж. Махмаев «Коран ангали». Гайсултанов «Яраги». Хь. Саракаев «Жлов, морзаххий, херх сख्याобций». I. Чантиев «Стенна вара Мурад гайгане». 3. Муталибов «Мустапан каранаш». Д. Кагерманов «Мазлагехь». I. Гайсултанов «Утгар мехалниг».	10	1	https://desharkho.ru/ www.urok95.ru
Дерриг:		10	1	
Дакъа 6. Даймохк вай кьинхьегамца хьестабо.				
6.	М. Сулаев «Лабттана гергахь ваьшна тгера декхарш». Р. Нашхоев «Соьга йуха хабар дийцало». Ш. Арсанукаев «Сан йиша». Т. Закаев «Сох а хир ву гишлойархо». М. Ахмадов «Асарахь».	5		https://desharkho.ru/ www.urok95.ru https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		5		
Дакъа 7. 1а.				
7.	М. Сулаев «Лайн чимаш», «1а дулуш». Хь. Хасаев «Хьуьнхахь 1а». Ж. Махмаев «Ло деана». Д. Кагерманов «1аьнан хьаша». I. Мамакаев «1а». I. Гайсултанов «Цергков». Ш. Рашидов «1ай». Хь. Саракаев «Дуьххьарлера хьуьнар». Ш. Арсанукаев «1аьнан суьйре». I. Чантиев «1аьнан а, аьхкена хилла кьовсам».	11		https://desharkho.ru/ www.urok95.ru https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		11		
Дакъа 8. Б1аьсте йог1у, б1аьсте йог1у!				
8.	М. Сулаев «Б1аьстенца дека лаьттан зевне илли», «Б1аьсте». I. Гайсултанов «Б1аьсте тгейог1уш». I. Мамакаев «Б1аьстенан юьхь». В. Саидов «Барх1алг1а март». Хь. Саракаев «Мамина совг1ат». Хь. Хасаев «Хьуьнан акхарой б1аьста», «Зевне хьеший». Хь. Сатуев	12	1	https://desharkho.ru/ www.urok95.ru https://ps95.ru/dikdosham/ru/

	«Біаьсте йоглу», «Біаьстенан догла». І. Гайсултанов «Іалам хаздан деза». Д. Кагерманов «Арахь».				
Дерриг:		12	1		
Дакья 9. Халкьян барта кхолларалла.					
9.	Туйранаш, шира дийцарш. Бабин Чирдиг. Ден весет. Бекхам. Тешам боцу лулахой.	5	1		https://desharkho.ru/ www.urok95.ru https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		5	1		
10.	Контрольні болх /Тести́ровани/	4			
Дерриг		4			
Программин сахътийн барам		68			

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

4 КЛАСС (68 сахьт)

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цѐраш	Сахьтийн барам			Электронни дешаран ресурс.
		Декъан сахьташ	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш	
1.1	Хь. Хасаев. «Беркате аьхке З. Сулейманова. «Аьхкенан сурт» 1.Мамакаев. «Дагалецамаш З. Сулейманова. «Чеглардиг» М. Мамакаев. «Гуьйре» Хь. Хасаев. «Шийла 1уьйре» Ш. Окуев. «Гуьйре».	7	0	0	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		7	0	0	
2.1	Таймин Биболатан или Эла Мусосттий, Адин Сурхой. Эла Мусосттий, Адин Сурхой. Астагла Тимар Астагла Тимар Гайсултанов. «Йуург ца хилча» Гайсултанов. «Йуург ца хилча» Талламан болх (хьалхарчу чийрикна лерина)	9	1	0	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

	П. Хатуева. «Къонах хъанах олу?».				
2.2	Вайн республика-Нохчийчоь В. Баширов. «Сан хьоме Нохчийчоь» Т. Ахмадова, 1. Алиев. «Декалахь сан илли» С. Яшуркаев. «Пасха» С. Яшуркаев. «Пасха» М. Ахмадов. « Нохчийн хиш»Арсанукаев Ш.	5			https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.3	Вайга туйранаша кхойкху «Муьлха йоккха хилла?» Чантиев. «Хьекъал тоьлла» А. Дадуев. «Мара байна Салман» А. Дадуев. «Мара байна Салман» «Къоьллел хьекъал тоьлла». «Къоьллел хьекъал тоьлла». З. Джамалханов. « Хьекъал долу йо1 а кхиэлахо а » З. Джамалханов. « Хьекъал долу йо1 а кхиэлахо а » Талламан болх (шолг1ачу чийрикна лерина) З. Джамалханов. «Хьекъал долу воккха стаг а, къиза эла а » З. Джамалханов. «Хьекъал долу воккха стаг а, къиза эла а » Охх1ай Охх1ай Махана аьлла баркалла 1.Гайсултанов Дашо б1араш 1.ГайсултановДашо б1араш	16	1	0	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		30	2	0	
3.1	С. Бадуев «Со кхин хьуна декар дац. » С. Бадуев «Со кхин хьуна декар дац. » С. Бадуев «Дуйлало» М.Мамакаев «Хьуьнхяхь»	11	1	0	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

	<p>1.Мамакаев «Даймохк» 1.Гайсултанов. «Диканиг» 1.Гайсултанов. «Диканиг» 1.Гайсултанов «Цунна х1унда хаъа дерриг а?» 1.Гайсултанов «Цунна х1унда хаъа дерриг а?» Х.Эдилов «Ло дог1уш» Талламан болх (кхоалг1ачу чийрикна лерина)</p>				
3.2	<p>Сийлахь-доккхачу зеран муьрехь Хь. Саракаев «Синтем боцу денош» Хь. Саракаев «Синтем боцу денош» 1.Зайнутдинов «К1ентан дуьхьа» 1.Зайнутдинов «К1ентан дуьхьа» 1.Ахмадов «Баьпкан йуьхк» 1.Ахмадов «Баьпкан йуьхк»</p>	6			<p>https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>
3.3	<p>Болх бе,халкъан дуьхьа ваха- 1.Гайсултанов «Йухаверза йиш яц» 1.Гайсултанов «Йухаверза йиш яц» Х.Берсанов. «Жима Зарет» 1.Гайсултанов.«Совг1аташ» 1.Гайсултанов.«Совг1аташ» 1.Гайсултанов «Ч1ег1ардиган бен» 1.Гайсултанов «Ч1ег1ардиган бен» С. Гацаев. «Эх1, хьо мерза илли » З.Джамалханов «8-г1а Март» Ш.Рашидов «Ахьа суна гечделахь» Талламан болх (добалг1ачу чийрикна лерина) 1.Мамакаев»Б1аьстенан 1уьйре» З.Сулейманова «Зу халхайолу» З.Сулейманова «Зу халхайолу»</p>	14	1		<p>https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>
Дерриг:		31	2	0	

8.1	Контролни болх /Тестировани/		4		
Дерриг:			4		
Программица сахьтийн барам		68			

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ПОУРОЧНИ ПЛАНИРОВАНИ

1 класс

№ п/п	Урокан тема	Сахьтийн барам			Терахь	Электронни дешаран ресурс
		Сахьт	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш		
Абатал хьалхара мур(къамел кхиор) 8 с.						
1.	Новкъахь.Школехь.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.	Ц1ера дийнаташ. З1акардаьхни.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
3.	Акха дийнаташ. Вайн махкара олхазарш.	1	0	0		https://ps95.ru/
4.	Сагалматаш. Акха стоьмаш	1	0	0		dikdosham/ru/
5.	Стоьмаш. Хасстоьмаш.	1	0	0		https://ps95.ru/
6.	Ахархойн г1ирсаш. Ялташ. 1алам.	1	0	0		dikdosham/ru/
7.	Дийнан раж.	1	0	0		https://ps95.ru/
8.	Сурсаташ	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Абатан мур (йеша 1амор) 49с.						
9	Аз а,элп а А,а.	1	0	0		dikdosham/ru/
10	Аз а,элп а У, у.	1	0	0		https://ps95.ru/
11	Аз а, элп а О.о	1	0	0		https://ps95.ru/
12	Аз а, элп а И.и	1	0	0		dikdosham/ru/
13	Аз а, элп а Л.л	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
14	Аз а, элп а М.м	1	0	0		https://ps95.ru/

15	Аз а, элп а. С, с	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
16	Аз а, элп а. Р, р	1	1	0		https://ps95.ru/
17	Аз а, элп а. Х, х	1	0	0		dikdosham/ru/
18	Аз а, элп а. Б,б	1	0	0		https://ps95.ru/
19	Аз а, элп а Д, д	1	0	0		https://ps95.ru/
20	Аз а, элп а Е, е.	1	0	0		dikdosham/ru/
21	Аз а, элп а Н, н	1	0	0		https://ps95.ru/
22	Аз а, элп а Т, т.	1	0	0		https://ps95.ru/
23	Аз а, элп а В, в	1	0	0		dikdosham/ru/
24	Аз а, элп а З, з	1	0	0		https://ps95.ru/
25	Аз а, элп а Й, й	1	0	0		https://ps95.ru/
26	Аз а, элп а К, к.	1	0	0		https://ps95.ru/
27	Аз а, элп а П, п.	1	0	0		https://ps95.ru/
28	Аз а, элп а Э, э.	1	0	0		https://ps95.ru/
29	Аз а, элп а Ш, ш.	1	0	0		dikdosham/ru/
30	Аз а, элп а Ц, ц.	1	0	0		https://ps95.ru/
31	Аз а, элп а І.	1	0	0		https://ps95.ru/
32	К1еда хьарк (ь)	1	0	0		https://ps95.ru/
33	Ч1ог1а хьарк(ъ)	1	0	0		dikdosham/ru/
34	Аз а, элп а Хь, хь.	1	0	0		dikdosham/ru/
35	Аз а, элп а Кх, кх.	1	0	0		https://ps95.ru/
36	Аз а, элп а Къ, къ	1	0	0		https://ps95.ru/
37	Аз а, элп а Г, г	1	0	0		dikdosham/ru/
38	Аз а, элп а Г1, г1	1	0	0		https://ps95.ru/

39	Аз а, элп а Аь, аь	1	0	0		https://ps95.ru/
40	Аз а, элп а Оь, Оь	1	0	0		dikdosham/ru/
41	Аз а, элп а Уь, уь	1	0	0		https://ps95.ru/
42	Аз а, элп а Ч, ч.	1	0	0		dikdosham/ru/
43	Аз а, элп а Ч1, ч1.	1	0	0		https://ps95.ru/
44	Аз а, элп а Т1, т1.	1	0	0		dikdosham/ru/
45	Аз а, элп а Ж, ж.	1	0	0		https://ps95.ru/
46	Аз а, элп а Х1, х1	1	0	0		https://ps95.ru/
47	Аз а, элп а К1, к1.	1	0	0		dikdosham/ru/
48	Аз а, элп а Ю, ю.	1	0	0		https://ps95.ru/
49	Аз а, элп а Юь, юь.	1	0	0		https://ps95.ru/ dikdosham/ru/
50	Аз а, элп а Я, я.	1	0	0		https://ps95.ru/
51	Аз а, элп а Яь яь.	1	0	0		https://ps95.ru/ dikdosham/ru/
52	Аз а, элп а, Ц1 ц1	1	0	0		https://ps95.ru/
53	Аз а, элп а, П1 п1	1	0	0		https://ps95.ru/
54	Аз а, элп а Ф ф. .	1	0	0		https://ps95.ru/ dikdosham/ru/
55	Аз а, элп а Ё ё.	1	0	0		https://ps95.ru/
56	Элп Щ щ	1	0	0		https://ps95.ru/
57	Элп ы	1	0	0		https://ps95.ru/
Абатал т1аьхара мур(Литературни йешар) 9с.						
58	Дикачу адаман г1уллакхаш. Деза дешнаш.	1	0	0		https://ps95.ru/ dikdosham/ru/
59	Дийца, муьлхачу басахь хуьлу	1	0	0		https://ps95.ru/ dikdosham/ru/

	х1уманаш.					
60	Вайн Даймохк.Соблжа-Г1ала	1	0	0		dikdosham/ru/
61	Вайн турпалхой.Кадыров Ахьмад-Хьабжа.Нурадилов Ханпаша.	1	0	0		dikdosham/ru/
62	Вайн яздархой.Айдамиров Абузар.Гайсултанов 1умар.Махмаев Жамалди.	1	0	0		dikdosham/ru/
63	Ж.Махмаев «Доттаг1алла» ,«Къоман хазна» Дей,буьйсий	1	0	0		dikdosham/ru/
64	Ж.Махмаев Дайна де. «Бераш вайн хинйолу т1абхье ю..»	1	0	0		dikdosham/ru/
65	Ж.Махмаев «Дуьло,бераш,делий вай 1-Хь Хатуев «Зингат»	1	0	0		dikdosham/ru/
66	1.Демеев «Малонче» С.Эдилов «Г1ан» Беркат	1	0	0		dikdosham/ru/
ПРОГРАММИЦА САХЬТИЙН БАРАМ		66	0	0		

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ПОУРОЧНИ ПЛАНИРОВАНИ

2 класс

№ п/ п	Урокан тема	Сахьтийн барам			Терахь	Электронни дешаран ресурс
		Сахьт	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш		
1.	Аьхке дагалацар.. Черий дахар.	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
2.	Д.Кагерманов «Догла дар»,	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
3.	«Гуйренан тидамаш»,	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
4.	Демеев И. «Гла»,	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
5.	Бианки В. «Чено клорнеш лийчор».	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
6.	Э.Мамакаев «Гуйренан Гуйре».	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
7.	Дений,нанний дика хилар.	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
8	В.Осеева «Клентий»	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
9	Э.Мамакаев «Нана» В.Осеева «Йоккха стаг»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
10	Цлена хи .Цлена хила вай?	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
11	Харцлийна Гу. Хлума яар. Пайхл амаро нийсонах лацна аьлларг	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
12	1-Хь.Хатуев «Гиллакх».	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru

13	Б.Дикаев «Берашка-сайн доттаг I ашка»	1	0	0		https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
14	Талламан болх (хьалхарчу чийрикна лерина)	1	1	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
15	Ж.Махмаев «Маликатан доттаг I ий».	1	1	0		https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
16	Т.Ахмадова «Нура»»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
17	З.Муталибов «Дешархойн кьийсадаларш».	1	0	0		https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
18	1.Гайсултанов «Доллучун шенхан ю».ъ	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
19	П.Абубакарова «Дешнех ловза»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
20	Х.Берсанов «Бексолтин алаша.	1	0	0		https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
21	Ж.Махмаев «Ши кIеза»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
22	Хь.Саракаев «Борзик»,	1	0	0		https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
23	Э. Мамакаев «Тхан пису»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
24	Э.Мамакаев «Акхарой долчохъ»	1	0	0		https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
25	Ш.Макалов «Дехкий дийна муха дисира»..	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
26	А.Тапалаева « Массарна дерг-ловзар»	1	0	0		https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
27	Хь.Саракаев «X1орш x1ун ю?».	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham

28	Талламан болх шолгачу чийрикна лерина	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
29	З.Муталибов «Муьлхха а болх оьшуш бу»..	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
30	Ж.Махмаев «Маликат».	1	1	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
31	1.Гайсултанов «Пхьола».	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
32	Кагерманов. «Говзанчаш	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
33	Х.Ошаев «Ши накъост »	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
34	Г.Балл «Цхъана меттехь ца соцу мало».	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
35	1.Мамакаев «1а»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
36	Э.Мамакаев «Керла шо»	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
37	Туйра «1аьнан обг1азло»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
38	Ж.Махмаев «Салазаш хахкар»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
39	Хь.Саракаев «Дарц».	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
40	Д.Кагерманов Г1ура-дада».	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
41	Хь.Саракаев «Х1ара маца хуьлу	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
42	«Нефтах х1ун йоккху?».	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
43	1адиз Кусаев «Сан г1ала»	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham

44	«Хиш» «Вайн хиш чохь хуьлу ч1ерий»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
45	«Ж.Махмаев «Машар»	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
46	Хь.Сатуев «Вайн бераш»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
47	Талламан болх кхоалг1ачу чийрикна лерина.	1	1	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
48	Л.Н.Толстой «Б1аьсте»	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
49	Хь.Саракаев «Х1ун ю иза?».	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
50	Гайсултанов «Б1аьста хьуьнхахь».	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
51	Д.Кагерманов «Алкханчаш»,	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
52	В.Бианки»Пхьагал дитта т1ехь»	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
53	«Муха дог1а деза синтар»,	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
54	Д.Кагерманов «Со а вьоду»	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
55	Н.Носов «Хорсамах лаьцна»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
56	Н.Носов «Хорсамах лаьцна»	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
57	Цицигий,дахкий(берийн ловзар)	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
58	Кицанаш,	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
59	Х1етал-металш	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham

60	Чехкааларш,	1	0	0		https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
61	Дагардарш	1	0	0		https://desharkho.ru/https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
62	«Майра пхьагал»	1	0	0		https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
63	«Цаьпцалггий,зингатгий»	1	0	0		https://desharkho.ru/https://urok95.ru
64	«Газа-гуьзалггий,сира борззий»	1	0	0		https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
65	«Зуй,пхьагаллий»	1	0	0		https://desharkho.ru/https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
66	Талламан болх доьалг1ачу чийрикна лерина.	1	1	0		https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
67	«Цхьогаллий,пхьагаллий»	1	0	0		https://desharkho.ru/https://urok95.ru
68	«Борззий,цхьогаллий,ломмий»	1	0	0		https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
ПРОГРАММИЦА САХЬТИЙН БАРАМ		68				

Нохчийн литературин поурочни планировани

3-г1а класс

№ п/п	Урокан тема.	Сахьтийн барам			Терахь	Электронни дешаран ресурс
		Сахьт	Таллам ан белхаш	КХоллараллин белхаш		
Даймехкан косташ. 2 с.						
1	А. Сулейманов «Даймажкана, вайн халкъана», «Ирс, ахь х1ун до? Стенга доьду?»	1	0	0		www.urok95.ru
2	Ш. Арсанукаев «Б1ешерийн кьийсамехь».	1	0	0		https://desharkho.ru/
Аьхке а, гуьйре а. 11с.						
3	Ш. Арсанукаев «Аьхкенан 1уьйре».	1	0	0		www.urok95.ru
4	М. Сулаев «Дог1а деанчул т1аьхьа».	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
5	Д. Кагерманов «Аьхке».	1	0	0		https://desharkho.ru/
6	З. Муталибов «Оха болх а бо, деша а доьшу».	1	0	0		www.urok95.ru
7	Ж. Махмаев «Мангалкомарш».	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
8	Хь .Хасаев «Комаьрша хьун».	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
9	Хь. Осмиев «Гуьйре».	1	0	0		www.urok95.ru
10	Х. Эдилов «Гуьйре».	1	0	0		https://desharkho.ru/
11	Хь .Хасаев «Гуьйре т1екхочуш». Д. Кагерманов «Г1арг1леш, «хабарш» а дуьйцуш».	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
12	Э. Мамакаев «Гуьйренан суьрташ».	1	0	0		www.urok95.ru
13	Хьалхарчу чийрикна лерина талламан болх.	1	1	0		https://desharkho.ru/

Вайн Даймохк. 2с.						
14	Вайн республика. Д. Кагерманов «Сан Кавказ».	1	0	0		https://desharkho.ru/
15	Ш. Рашидов «Даймахке безам».	1	0	0		www.urok95.ru
Галам лардар – иза Даймохк ларбар ду. 7с.						
16	М. Пришвин «Сан Даймохк».	1	0	0		https://desharkho.ru/
17	Р. Ахматова «Эвлахь».	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
18	Хь. Хасаев «Бен».	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham.ru/
19	Хь. Саракаев «Асвадан адамалла».	1	0	0		www.urok95.ru
20	1. Гайсултанов «Экскурси».	1	0	0		www.urok95.ru
21	1. Гайсултанов «Экскурси».	1	0	0		https://desharkho.ru/
22	Хь. Хасаев «Бохам».	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
Берийн дахар. 11 с						
23	Хь. Саракаев «Тхойшинна эсий дажо лаба».	1	0	0		www.urok95.ru
24	Хь. Саракаев «Тхойшинна эсий дажо лаба».	1	0	0		https://desharkho.ru/
25	Ж. Махмаев «Коран ангали».	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham.ru/
26	Гайсултанов «ЯрагIи».	1	0	0		https://desharkho.ru/
27	Хь. Саракаев «Ж1ов, морзаххий, херх схьаоьций».	1	0	0		www.urok95.ru
28	1. Чантиев «Стенна вара Мурад г1айг1ане».	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
29	3. Муталибов «Мустапан каранаш».	1	0	0		https://desharkho.ru/
30	ШолгIачу чийрикна лерина талламан болх.	1	1	0		https://desharkho.ru/

31	Д. Кагерманов «Мазлаг Iехъ».	1	0	0		www.urok95.ru
32	І. Гайсултанов «Уггар мехалниг».	1	0	0		https://desharkho.ru/
33	І. Гайсултанов «Уггар мехалниг».	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham.ru/
Даймохк вай кьинхьегамца хьестабо. 5 с						
34	М. Сулаев «Лабттана гергахъ ваьшна тIера декхарш».	1	0	0		www.urok95.ru
35	Р. Нашхоев «Собга йуха хабар дийцало».	1	0	0		https://desharkho.ru/
36	Ш. Арсанукаев «Сан йиша».	1	0	0		www.urok95.ru
37	Т. Закаев «Сох а хир ву гIишлойархо».	1	0	0		https://desharkho.ru/
38	М. Ахмадов «Асарахъ».	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham.ru/
Іа. ІІс.						
39	М. Сулаев «Лайн чимаш».	1	0	0		https://desharkho.ru/
40	М. Сулаев «Іа дулуш».	1	0	0		www.urok95.ru
41	Хь. Хасаев «Хьуьнхяхъ Іа».	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
42	Ж. Махмаев «Ло деана».	1	0	0		https://desharkho.ru/
43	Д. Кагерманов «Іаьнан хьаша».	1	0	0		www.urok95.ru
44	І. Мамакаев «Іа».	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham.ru/
45	І. Гайсултанов «Цергков».	1	0	0		https://desharkho.ru/
46	Ш. Рашидов «Іай».	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
47	Хь. Саракаев «Дуьххьарлера хьуьнар».	1	0	0		www.urok95.ru
48	Ш. Арсанукаев «Іаьнан суьйре».	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/

						ru/
49	І. Чантиев «Іаьнан а, аьхкена хилла кьовсам».	1	0	0		www.urok95/ ru
БІаьсте йогІу, бІаьсте йогІу! 13с.						
50	М. Сулаев «БІаьстенца дека лаьттан зевне илли».	1	0	0		https://deshar kho.ru/
51	КхоалгІачу чийрикна лерина талламан болх.	1	1	0		https://deshar kho.ru/
52	І. Гайсултанов «БІаьсте тІейогІуш».	1	0	0		www.urok95/ ru
53	І. Мамакаев «БІаьстенан юьхь».	1	0	0		https://ps95.r u/nohchiyn- tezaurus/
54	М. Сулаев «БІаьсте».	1	0	0		https://ps95.r u/dikdosham/ ru/
55	В. Саидов «БархІалгІа март».	1	0	0		https://deshar kho.ru/
56	Хь. Саракаев «Мамина совгІат».	1	0	0		www.urok95/ ru
57	Хь. Хасаев «Хьуьнан акхарой бІаьста».	1	0	0		https://ps95.r u/dikdosham/ ru/
58	Хь. Сатуев «БІаьсте йогІу».	1	0	0		https://ps95.r u/nohchiyn- tezaurus/
59	І. Гайсултанов «Іалам хаздан деза».	1	0	0		www.urok95/ ru
60	Хь. Хасаев «Зевне хьеший».	1	0	0		https://deshar kho.ru/
61	Хь. Сатуев «БІаьстенан догІа».	1	0	0		https://ps95.r u/nohchiyn- tezaurus/
62	Д. Кагерманов «Арахь».	1	0	0		www.urok95/ ru
Халкьан барта кхолларалла. 6с.						
63	Туьйранаш, шира дийцарш. Бабин ЧІирдиг.	1	0	0		https://ps95.r u/dikdosham/ ru/
64	ДобалгІачу чийрикна лерина талламан болх.	1	1	0		https://deshar kho.ru/
65	Ден весет.	1	0	0		https://ps95.r u/nohchiyn-

						tezaurus/
66	Бекхам.	1	0	0		www.urok95/ ru
67	Тешам боцу лулахой.	1	0	0		www.urok95/ ru
68	Тешам боцу лулахой.	1	0	0		https://ps95.r u/dikdosham/ ru/
Программица сахътийн барам		68				

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ПОУРОЧНИ ПЛАНИРОВАНИ

4 класс

№ п/ п	Урокан тема	Сахьтийн барам			Терахь		Электр онни дешара н ресурс.	Цлера болх
		Сахьт	Талла ман белхаш	Кхолла раллин белхаш				
Хьомечу 1аламан сурт-7с					Пла нац а	Билг гал		
1.	Хь. Хасаев. «Беркате аьхе	1	0	0		04.0 9	https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Аг1о 3-4
2.	З. Сулейманова. «Аьхкенан сурт»	1	0	0		11.0 9	https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Аг1о 5
3.	1.Мамакаев. «Дагалецамаш	1	0	0		18.0 9	https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Аг1о 6-7
4.	З. Сулейманова. «Чеглардиг»	1	0	0		25.0 9	https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Аг1о 7=8
5.	М. Мамакаев. «Гуьйре»	1	0	0		02.1 0	https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Аг1о 9

6.	Хь. Хасаев. «Шийла 1уьйре»	1	0	0		09.1 0	https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Ar1o 10-11
7.	Ш. Окуев. «Гуьйре».	1	0	0		16.1 0	https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Ar1o 12-13
Вайн Даймехкан д1адахначунна т1ера-9с								
8	Таймин Биболатан илли	1	0	0		23.1 0	https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Ar1o 15-17
9	Эла Мусосттий, Адин Сурхой.	1	0	0		06.1 1	https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Ar1o 18-22
10	Эла Мусосттий, Адин Сурхой.	1	0	0		13.1 1	https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Ar1o 18-22
11	Астаг1а Тимар	1	0	0		20.1 1	https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Ar1o 23-29
12	Астаг1а Тимар	1	0	0		27.1 1	https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Ar1o 23-29
13	Гайсултанов. «Йуург ца хилча»	1	0	0		04.1 2	https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Ar1 30- 32

14	Гайсултанов. «Йуург ца хилча»	1	0	0		11.1 2	https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Аг1о 32-34
15	Талламан болх (хьалхарчу чийрикна лерина)	1	1	0		18.1 2	Тестировани	Ешар шардар
16	П. Хатуева. «Къонах хъанах олу?».	1	0	0		25.1 2	https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Аг1о 35-37
Вайн республика-Нохчийчовь-5с								
17	В. Баширов. «Сан хьоме Нохчийчовь»	1	0	0		10.0 1	https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Аг1о 38-39
18	Т. Ахмадова, I. Алиев. «Декалахь сан илли»	1	0	0		15.0 1	https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Аг1о 40 -43
19	С. Яшуркаев. «Пасха»	1	0	0		17.0 1	https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Аг1о 44-48
20	С. Яшуркаев. «Пасха»	1	0	0		22.0 1	https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Аг1о 48-55
21	М. Ахмадов. « Нохчийн хиш»	1	0	0		24.0 1	https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Аг1о 56-57
Вайга туйранаша кхойкху-16ч								

22	«Муълха йоккха хилла?»	1	0	0		29.0 1	https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Ar1o 59-61
23	Чантиев. «Хъекъал тоьлла»	1	0	0		31.0 1	https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Ar1o 61-66
24	А. Дадуев. «Мара байна Салман»	1	0	0		05.0 2	https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Ar1 67- 70
25	А. Дадуев. «Мара байна Салман»	1	0	0		07.0 2	https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Ar1o 71-74
26	«Къоьллел хъекъал тоьлла».	1	0	0		12.0 2	https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Ar1o 75-75
27	«Къоьллел хъекъал тоьлла».	1	0	0		14.0 2	https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Ar1o 76-78
28	З. Джамалханов. « Хъекъал долу йо1 а кхиэлахо а»	1	0	0		19.0 2	https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Ar1o 78-80
29	З. Джамалханов. « Хъекъал долу йо1 а кхиэлахо а»	1	0	0		21.0 2	https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Ar1o 81-86
30	Талламан болх (шолг1ачу чийрикна лерина)	1	1	0		26.0 2	Тестировани	Ешар шардар

31	З. Джамалханов. «Хъбекъал долу воккха стаг а, къиза эла а»	1	0	0		28.0 2	https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Ar1o 87-89
32	З. Джамалханов. «Хъбекъал долу воккха стаг а, къиза эла а»	1	0	0		05.0 3	https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Ar1o 87-89
33	Охх1ай	1	0	0		07.0 3	https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Ar1o 89-91
34	Охх1ай	1	0	0		12.0 3	https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Ar1o92-93
35	Махана аьлла баркалла	1	0	0		14.0 3	https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Ar1o 94 97
36	1.Гайсултанов Дашо б1араш	1	0	0		19.0 3	https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Ar1o 97-99
37	1.ГайсултановДашо б1араш	1	0	0		21.0 3	https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Ar1o 100-101
Нохчийн къоман баккхий йаздархой- 11с								
38	С. Бадиев «Со кхин хьуна декар дац. »	1	0	0		26.0 3	https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Ar1o 103-106
39	С. Бадиев «Со кхин хьуна	1	0	0		28.0	https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Ar1o 103-106

	декар дац. »					3	esharkh o.ru/ /dikdos ham/ru/	
40	С. Бадугев «Дубьлало»	1	0	0		09.0 4	https://d esharkh o.ru/ /dikdos ham/ru/	Ar1o 107-08
41	М.Мамакаев «Хьунхахь»	1	0	0		11.0 4	https://d esharkh o.ru/ /dikdos ham/ru/	Ar1o 108-109
42	1.Мамакаев «Даймохк»	1	0	0		18.0 4	https://d esharkh o.ru/ /dikdos ham/ru/	Ar1o 100
43	1.Гайсултанов. «Диканиг»	1	0	0		23.0 4	https://d esharkh o.ru/ /dikdos ham/ru/	Ar1o 111-114
44	1.Гайсултанов. «Диканиг»	1	0	0		25.0 4	https://d esharkh o.ru/ /dikdos ham/ru/	Ar1o-114-116
45	1.Гайсултанов «Цунна х1унда хаьа дерриг а?	1	0	0		30.0 4	https://d esharkh o.ru/ /dikdos ham/ru/	Ar1o 117-118
46	1.Гайсултанов «Цунна х1унда хаьа дерриг а?	1	0	0		07.0 5	https://d esharkh o.ru/ /dikdos ham/ru/	Ar1o 119-126
47	Х.Эдилов «Ло дог1уш»	1	0	0		14.0 5	https://d esharkh o.ru/ /dikdos	Ar1o 127

							ham/ru/	
48	Талламан болх (кхоалгIачу чийрикна лерина)	1	1	0		16.05	Тестировани	Ешар шардар
Сийлахь-доккхачу зеран муьрехь-(6с)								
49	Хь. Саракаев «Синтем боцу денош»	1	0	0		21.05	https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Ar1o 129-130
50	Хь. Саракаев «Синтем боцу денош»	1	0	0		23.05	https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Ar1o 131-132
51	1.Зайнутдинов «КIентан дуюьхьа»	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Ar1o 133-135
52	1.Зайнутдинов «КIентан дуюьхьа»	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Ar1o 135- 138
53	1.Ахмадов «Баьпкан йуьхк»	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Ar1o-138-140
54	1.Ахмадов «Баьпкан йуьхк»	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Ar1o140-141
Болх бе,халкъан дуюьхьа ваха-14с								
55	1.Гайсултанов «Йухаверза	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Ar1o 144-146

	Йиш яц»						esharkh o.ru/ /dikdos ham/ru/	
56	1.Гайсултанов «Йухаверза йиш яц»	1	0	0			Ar1o 147- 151ar	https://desharkho.ru/ / /dikdosham/ru/
57	Х.Берсанов. «Жима Зарет»	1	0	0			https://desharkh o.ru/ /dikdos ham/ru/	Ar1o 152-154
58	1.Гайсултанов.«СовгIаташ»	1	0	0			https://desharkh o.ru/ /dikdos ham/ru/	Ar1o 154-156
59	1.Гайсултанов.«СовгIаташ»	1	0	0			https://desharkh o.ru/ /dikdos ham/ru/	Ar1o 156-158
60	1.Гайсултанов «ЧIегIардиган бен»	1	0	0			https://desharkh o.ru/ /dikdos ham/ru/	Ar1o 159 -161
61	1.Гайсултанов «ЧIегIардиган бен»	1	0	0			https://desharkh o.ru/ /dikdos ham/ru/	Ar1o 161-164
62	С. Гацаев. «ЭхI, хьо мерза илли »	1	0	0			https://desharkh o.ru/ /dikdos ham/ru/	Ar1o 164-165
63	З.Джамалханов «8-гIа Март»	1	0	0			https://desharkh o.ru/ /dikdos ham/ru/	Ar1o 165-166

64	Ш.Рашидов «Ахъа суна гечделахъ»	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Аг1о 166-167
65	Талламан болх (добалг1ачу чийрикна лерина)	1	1	0			Тестировани	Ешар шардаровани
66	1.Мамакаев «Б1аьстенан1уйре»	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Аг1о 167 -169
67	3.Сулейманова «Зу халхайолу»	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Аг1о 169 -171
68	3.Сулейманова «Зу халхайолу»	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/	Аг1о 172-174
ПРОГРАММИЦА САХЪТИЙН БАРАМ		68						

Гаморан-методически кхачойар

Гаморан-методически пособиш

1. Дешаран книжка. Белхан тептар. 1-ра класс.
2. Дешаран книжка. Белхан тептар. 2-гIа класс.
3. Дешаран книжка. Белхан тептар. 3-гIа класс.
4. Дешаран книжка. Белхан тептар. 4-гIа класс.
5. Берийн бошмашна а, йуьхьанцарчу классашна а лерина хрестомати. /ХIоттийнарг. Эдилов С.Э. Соьлжа-ГIала, 2018.

Гилманан литература

- Эдилов С.Э. Нохчийн мотт а, керла технологеш а. Соьлжа-ГIала, 2018.
- Арсанукаев А.М. Шкоলেখь исбаьхьаллин произведени таллар. Соьлжа-ГIала, 2013.

Методически литература

- Эдилов С.Э. Дагалецамийн денош а, суьйренаш а
- Ишколин даздариин, викторинийн, кьовсадаларийн, суьйрениин сценариш. Соьлжа-ГIала, 2018.

Дошамаш

1. Мациев А.Г. Нохчийн-оьрсийн словарь. М.: ГИИ НС, 1961. 625 а.
2. Абдулкадырова Р.А. Йуьхьанцарчу ишколана лерина суьрташкахь нохчийн-оьрсийн-ингалсан дошам. Соьлжа-ГIала, 2011.

Хаамийн-ресурсни кхачойар

1. desharkho.ru – Нохчийн элекиронни школа.
2. ps95.ru/dikdosham/ - Нохчийн-оьрсийн, оьрсийн-нохчийн онлайн дошам.

Урокал арахьа дІайахьа магийнчу мероприятийн перечень

Кху программо иштта йукьалоцу дешархойн урокал арахьара мероприятиш а. «Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» предметан чулацамца догІуш долу урокал арахьара гІуллакхаш билгал а дой, вовшахтуху йуьхьанцарчу классийн дешархойн башхаллаш а, хьашташ а, Нохчийн Республикин къаьмнийн а, этнокультурин а башхаллаш а тидаме а оьцуш. Урокал арахьарчу гІуллакхан маьІна ду ийманехь кхетош-кхиорна а, оьздангаллин нийса харжам бар кхиорна а тІехьажийна болу культурно-кхоллараллин болх дешархоша кхочушбар.

«Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» предметан чулацамца догІуш, урокал арахьара гІуллакх кхочушдарна леринчу сахьтийн барам дешаран хьукмато билгалбо.

К ласс	Меропри ятин кеп	Тема	Дешархоша кхочушдечу гІуллакхийн коьргачу кепийн характеристикаш
I	Къамел	Сан дуьххьарлера киншкаш	Презентацига хьовсар. Къамелехь дакъалацар. Хаттаршна жобпаш далар. Темица догІуш хаттарш дар. Хетарг довзийтар. Йеша киншка харжарх а, киншкица болх баран бакьонех а хаамаш бовзар. Йеша киншка харжар. Йовзаран Іалашонца кишкашка хьовсар.
I	Интегрир ованни заняти- езде	Ненан мотт	Къамелехь дакъалацар. Байташ йешар. Иллеш алар, эшарш лакхар. ХІетал-металш дастар.
2	Киншкина реклама йаккхар	Суна дукхайеза киншка	Билгалйинчу темина киншкаш харжар. Билгалйна тема иййцаре йар. Текстан реклама хІотгор. Хаттаршна жобпаш далар. Реклама йовзийтар. Хетарг довзийтар.

2	Виртуал н гездар	Нохчийн Республика – сан хьоме мохк	Презентацига хьовсар. Республикин гIаланех а, бIаьрла меттигех а болчу хаамашка ладогIар. Къамелехь дакъалацар. Темица йогIу говзарш йешар.
2	Прое ктан болх	Сан доьзал	Проектан болх кхочушбархьама оьшуш йолу материлаш гул а йеш, кечйар. Билгайинчу темина байташ, дийцарш йаздар. Проект кхочушйар а, тергамах чекхйаккхар а (куьйга йина киншка кечйар).
2	Йешархойн къовсадалар	Поэзин дезде	Байташ къастош а, дагахь а йешар. Литературин меттан кепаш ларйар. Хаттаршна жьопаш далар. Байташ йешаран мах хадор. ЖамIаш дийцаре дар.
3	Ловзар	Туйранин турпалхойн парад (болам)	Ловзарехь дакъалаца. Педахкарш кхочушдар. Хаттаршна жьопаш далар. Хаттарш дар.
3	Виртуала н гездар	Киншки н истори	Кишкаш йовзар. Церан тайпанаш билгалдар. Йийцаре йар, хаттарш кечдар. Билгалйинчу темин хьокъехь ойла йар.
3	Прое ктан болх	Суна дукхадезачу дийнатах безамца	Проектан болх кхочушбархьама оьшуш йолу материлаш гул а йеш, кечйар. Билгайинчу темина байташ, дийцарш йаздар. Проект кхочушйар а, тергамах чекхйаккхар а.
3	Йешначу говзарш тIехь жима спектакль	Довзий вай?	Говзарш йешар. Сурт гайтрахьама ролаш харжар. Театрализацина декорациш кечйар. Спектаклехь дакъалацар. Йийцаре йарехь дакъалацар.

	<p>Жима- проект</p>	<p>Халкъан хъекъало боху</p>	<p>Проектан болх кхочушбархъама оьшуш йолу материлаш гул а йеш, кечйар. Билгаинчу темина байташ, дийцарш йаздар. Проект кхочушйар а, тергамах чекхйаккхар а.</p>
--	-------------------------	----------------------------------	--

4	Къамел	Хазалла хЮн йу?	Къамелехъ дакъалаца. Проблема хЮттийнчу хаттар тЕхъ ойла йан. Хетарг довзийта. Темина дийцар а, монолог а хЮттон (кхолла).
4	Викторин а	Вай а, Іалам а	Викторинехъ дакъалаца. Проблема хЮттийнчу хаттар тЕхъ ойла йан. Кхоллараллин кепара тЕдахкарш кхочушдан. Хаттаршна жьопаш дала. Хетарг довзийта.
4	Къамел	Вайн къоман (халкъан) дезденош	Дезденойх лаьцначу хаамашка ладогІа. Къамелехъ дакъалаца. Хаттаршна жьопаш дала. Хетарг довзийта.

Белхан программа кечйечу хенахъ тематикин план хЮтторехъ тидаме эцна хила йеза дешаран-методически материалаш йолу (мультимедиа программаш, электронан Іаматаш а, задачникаш а, электронан библиотекарш, виртуалан лабораториш, ловзаран программаш, цифровой Іаморан ресурсийн колледиш) электронан (цифровой) Іаморан гІирсех пайдаэцаран таронаш, пайдаэцархойн тайп-тайпана тобанаш Іаморехъ а, кхетош-кхиорехъ а шайх пайдаоьцуш йолу а, электронан (цифровой) кепехъ схъайелла а йолуш, ИКТ-н дидактикин таронаш кхочуш а йеш, шайн чулацам дешарх долчу низамца цхъаьнабогІуш а болуш.